

T. C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ
ZAZA DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GENÇ ZİKTE YÖRESİ GÜNLÜK HAYATTA
KULLANILAN ARAÇ-GEREÇLERLE İLGİLİ
TERİMLER VE ANLAMLARI

RİDVAN DOLGUN

122301105

TEZ DANIŞMANI

DOÇ.DR. MUSTAFA KIRKIZ

BİNGÖL 2015

**T. C.
UNÎVERSÎTEYA ÇOLÎGÎ
ENSTÎTUYA ZIWANANÊ ZINDÎ
BEŞÊ MAYZANÎSTÊ ZIWAN Û EDEBÎYATÊ ZAZAKÎ**

TEZA LÎSANSÊ BERZÎ

**MINTIQAYA DAREHENÎ-ZIKTE DE TERMÊ
HACETAN Û MANAYANÊ HACETANÊ KE
CUYA ROJANE DE ŞUXULYENÊ**

RIDVAN DOLGUN

122301105

Şewîrmend: Doç. Dr. MUSTAFA KIRKIZ

Çolig, 2015

ONAY

Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(imza)
Başkan :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)
(imza)
Üye :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)
(imza)
Üye :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)
(imza)
Üye :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)
(imza)
Üye :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)
(imza)
Üye :.....
(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)
(imza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

.....

Akademik Unvan, Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

(Mühür)

TEDEYÎ

TEDEYÎ	IV
TAPLÊ ŞEKLAN.....	VIII
KILMVATE	XI
ÖZET.....	XII
ABSTRACT	XIII
KILMNUŞTEYÎ	1
VATEYO VERÎN	2
DEKEWTIŞ	4
A.ZIWAN	4
B.NOMÊ HACATAN	6
B.TERMÎ	7
1.BEŞÊ YEWIN	8
1.1.HATUN	8
1.1.1.Pilas û Cacim	8
1.1.2.Viraştiş Hatunu	9
1.1.3.Kerkit	9
1.2.CÎL, ŞAL û ÇUEX	10
1.2.1.Şal	10
1.2.2.Şalîn û Wekîn	11
1.2.3.Çîrex	12
1.3.HACATÊ DARAN	15
1.3.1.Hacatê Daran	15
1.3.2.Dolabê Nîvîn	18
1.3.3.Texte Nanî	18

1.3.4. Tasê Mîr	18
1.4. NAN-WERD-QÎW-QUD.....	20
1.4.1. Qiw	20
1.4.2. Nan/Werd/Pêwer	23
1.5. RÊŞTA	32
1.5.1. Rêşta Resena	32
1.5.2. Şîmuyd-Arvîez	33
1.5.3. Pîrç-Purt	33
1.5.4. Gini	34
1.5.5. Şunvar	34
1.5.6. Resni	34
1.6. CÎT CUYÎ.....	35
1.6.1. Cit	35
1.6.2. Xeli.....	37
1.6.3. Kurîek.....	37
1.6.4. Meşenu	38
1.7. HACAT(HEGUN –SARÎK)	39
1.8. TITUNE ŞİMTÎŞÎ.....	53
1.8.1. Titun.....	53
1.8.2. Qetik	54
1.8.3. Kardê Mengeni	54
1.8.4. Qel	55
1.8.5. Viraştîşê Taqîmu	55
1.8.6. Serîk.....	55
1.8.7. Pîya	56
1.9. ARÎ.....	56
1.9.1. Arî û Hacatu.....	57
1.10. KÎYE	58
1.10.1. Bun Verînu	58
1.10.2. Şertê Bun.....	59
1.10.3. Luex/Madrum/ Bungurîn/Qes.....	59

1.10.4.Pixerî.....	59
1.10.5.Aldun.....	60
1.10.5.A'î-Holingi.....	60
1.10.6.Bunki.....	61
1.11.ÇILA.....	62
1.11.1.Tûr.....	62
1.11.2.Zuîk.....	62
1.11.3.Lemde Qez.....	63
1.12.NİWEŞİ / TEW GURETİŞ.....	64
1.13.KAYKÊRDİŞ.....	68
1.14.WARI.....	71
1.15.DUWAR.....	72
1.15.3.Palon.....	74
1.16.CE DUWAR.....	75
1.17.ADET VERÎNAN.....	79
1.18.XÎL.....	82
1.18.1.Xil.....	82
1.18.2.Çerx /Murcele /Demîr.....	83
1.19.WERE HEYVANAN.....	84
1.19.1.Velg.....	84
1.19.2.Kelmay.....	85
1.19.3.Gûn.....	85
1.19.4.Piringol.....	86
1.19.5.Argut.....	86
1.19.6.Vaş.....	86
1.20.NOMEYE CAYAN.....	90
1.21.FEKÎ Û KİVER.....	95
1.22.VIRAŞTÎŞE BANAN.....	97
1.22.1.Ban/Bun.....	97
1.23.PUESTÊ.....	105

1.23.1.Meşk	105
1.23.2.Gendar	106
2.BEŞE DIYİN.....	107
2.1.ANKET	107
2.2.FORMÊ ANKÊTAN.....	108
2.3. GRAFİK	109
PÊYNIYE.....	112
ÇIMEYÎ.....	114

TAPLÊ ŞEKLAN

Şekl 1 Pilas /Cacîm	8
Şekl 2 Kêrkît.....	9
Şekl 3 Şal	10
Şekl 4 Punîk/Dolap/Descax/Mîcîk/Def/Selmehîn/Şoni.....	11
Şekl 5 Pûnç Şalîn/Kilawa Wekin/Punç Wekun	11
Şekl 6 Çirex-Soel /Puzîk / Lastîk/Cizlawît /Neylun	13
Şekl 7 Keul / Lekun	14
Şekl 8 Sîlmi/Darraşt/Goêteri	15
Şekl 9 Polonya / Neqar/Tuerjîn/Simtiraş	15
Şekl 10 Gaz / Sundu / Çungil Vaş / Kemum	16
Şekl 11 Hevrîng / Qethi / Meşar.....	16
Şekl 12 Burx / Kueçikdar / Muqar / Kemum	17
Şekl 13 Dolabe Nîvîn / Tehti / Kîye.....	17
Şekl 14 Teh'tenu / Tase Mîr / Qetek	18
Şekl 15 Kartîk / Xaerdîves / Çengal / Nalçix Gueşt.....	19
Şekl 16 Qiw.....	20
Şekl 17 Tehte Ard / Sele Nan	21
Şekl 18 Bastîeq û Guez	22
Şekl 19 Dilguezîn / Goşîk / Darbeli	22
Şekl 20 Nan Rueşun / Lûelê bîn adîr	24
Şekl 21 Kuşlu –dîezu / Şit Gîrneyîş	24
Şekl 22 Meşk	25
Şekl 23 Mastuwa / Qawurt	26
Şekl 24 Keşk/Kerkuet	27
Şekl 25Turaqîn / Serun.....	28
Şekl 26Tontir	28
Şekl 27 Wişkerdiş / Sîrgulîk	29
Şekl 28 Tendur / Nan Toq	30
Şekl 29 Duy.....	31
Şekl 30 Rêşta Resena.....	32
Şekl 31 Pirç-Purt / Gini	33
Şekl 32 Şunvar / Resni.....	34
Şekl 33 Cit / Engaz-Nîrî.....	35
Şekl 34 Sag	36
Şekl 35 Genim/Xeli.....	36
Şekl 36 Meşenu/Cuyîn	38
Şekl 37 Lî Sîfrîn / Sînî /Şarb.....	39
Şekl 38 İskemli / Sandalî.....	40
Şekl 39 Saray-sered / Pircun.....	40

Şekl 40 E'nbar Darîn / Sandiq-Qutî	41
Şekl 41 Berdueş-Satil /Kûnêz	42
Şekl 42 Geze Surjîn/ Geze Palax.....	42
Şekl 43 Helmik.....	43
Şekl 44 Ütî ê Kuemîr-Zixal / Revîg / Qapun	44
Şekl 45 Zîvel/Koedik/Kueçik.....	45
Şekl 46 Hewen/Serhewen.....	46
Şekl 47 Distar /Gorsî.....	47
Şekl 48 Musenderi / Teht dîvun / Mînder.....	48
Şekl 49 Kulsi / Çunqal / Ce Titun	49
Şekl 50 Gali/Tori.....	50
Şekl 51 Tawik.....	51
Şekl 52 Zerbi / Çongil.....	51
Şekl 53 Dok / Esteri	52
Şekl 54 Titun.....	53
Şekl 55 Qetik / Kardê Mengene	54
Şekl 56 Qel / Taqım / Quti.....	54
Şekl 57 Pîya	56
Şekl 58 Siy e Arî / Vung u Çerx(gund).....	57
Şekl 59 Bun Verînu	58
Şekl 60 Şertê Bun / Luex	58
Şekl 61 Pixerî / Aldun	59
Şekl 62 Holingi / Kênfi	60
Şekl 63 Bunki/ Wuyî-Mecilfi/Girti	61
Şekl 64 Tûr / Zuîk.....	62
Şekl 65 Çila/Lembe Qez.....	63
Şekl 66 Ruej Şin Awu	63
Şekl 67 Gaze Dunduni	64
Şekl 68 Paşmuri.....	66
Şekl 69 Şel / Daxmı / Taw	68
Şekl 70 Hel / Nimtik.....	69
Şekl 71 Hors / Tador / Zel.....	70
Şekl 72 Wari	71
Şekl 73 Biz / Berun / Munga.....	72
Şekl 74 Her / Mayîn/ Alu	72
Şekl 75 Yemlix-Kum-Ar / H`ewi	73
Şekl 76 Palon-Semer / Hemut	74
Şekl 77 Zîn / Gem / Reşmi	74
Şekl 78 Gewe Duvar	75
Şekl 79 Xîjîd / Xil.....	76
Şekl 80 Mexelca / Guer e H`eyvun	77
Şekl 81 Çale Kergu / Kerre Kutîk.....	77

Şekl 82 Kue	78
Şekl 83 Bexdedi / Şertik	78
Şekl 84 Rueşun / Meydun Dew / Qunax	80
Şekl 85 Paşt/Derzino Piri / Berkuli	81
Şekl 86 Viraştîş Xil	82
Şekl 87 Çerx/Murcele/Demîr	82
Şekl 88 Deziwan / Meri	83
Şekl 89 Velg Wuşk / Kelmay	84
Şekl 90 Guîn / Pringol / Argut	85
Şekl 91 Vaş Çîndîş/Mişaktî/Xerar	86
Şekl 92 Lore Vaş/Ture Vaş.....	87
Şekl 93 Giririk/Sundun	88
Şekl 94 Mîleyf / Vaşturî.....	88
Şekl 95 Merek / Sîmer / Luejîn.....	89
Şekl 96 Reyi-Rar / Vay / Kef / Kêndal / Gav.....	90
Şekl 97 Qulte / Çir	91
Şekl 98 Helaf / Hezaz.....	91
Şekl 99 Beyari / La/Le/Deri / Hega-Yega	92
Şekl 100 Ristim / Çiqir-Wek / Çir / Dirum	92
Şekl 101 Holîer / Valîer.....	93
Şekl 102 Qiyapi / Herdali / Aliqneyîş.....	93
Şekl 103 Kolî / Bîr	94
Şekl 104 Lul do piri-lulkêrdîş / Bonqlî / Kulmi	95
Şekl 105 Dirik / Puni / Yexîç / Tehîç	96
Şekl 106 Viraştîş Bunu /Mînd /Ser Bun	97
Şekl 107 Sulev-Lexew / Paşuer.....	98
Şekl 108 Tori / Toep/Giron- Ziwanap.....	99
Şekl 109 Zerezeli Rezgi / Çungal ber / Destim	100
Şekl 110 Ber / Sixfîyal / Şewax	100
Şekl 111 Singal /Sifini	101
Şekl 112 Estun / Şerîd-Qatîl.....	102
Şekl 113 Max / Mîrdeq	102
Şekl 114 Derinca.....	103
Şekl 115 Avaz/Herra gor / Gav	104
Şekl 116 Meşk/ Kerî /Destîk/Terjîn / Gendar	105

KILMVATE

Nameyê ina xebata ma mintiqaya Dareheni-Zikte de termê hacetan û manayanê hacatanê ke cuya rojane de. İna xebata ma hem pê zıwanê Zazakî nusîyaya hem zî kulturê Zazayan ser o ameya vıraştiş.

Ma semedê ina xebata ke xebatêka warî ya ma dormalê Darahenî di zaf dewan ra gerayî. Qiseykerdişê şarî ser o vindertî. Ma gueş na şarî ser, yîn vat ma zî nuşt. Ê dima termî ke tespît kerdî, ma hemi ardî pîser.

Eg ma ay raşt vaji, Zazakî ha hedî-hedî bena vînd. Eg Zazayî her ca di pê zıwanê xu qisey bikêrê, binusê û biwûnê, zıwanê yîn vîndî nîbeno. In semed ra ma waşt ke ma qey zıwanê xu yew xebat virazi. Ma dew bi dew, keye bi keye gerayî. Malzemeyî ke dewun û keyeyun di bibî ma resimê yîn antî u nameyê yîn nuştî. Zemanê verî di hacetê yîn çita bî û pê se kerdêne? Çita werdêne? Cilê yîn çita bî? Edetê yîn çita bî? Wiriştiş yîn û runiştîşê yîn senîn bi? Kayê yîn çita bî? Kalan û pîran ra ma pêrsa, yîn vatî û ma zî vateyê yîn nuştî.

Çekuyê Mefteyî: Mintiqaya Ziktê, Termî, Hacetî

ÖZET

İnsanları bir arada tutan, onu ulus yapan en önemli faktörlerden birisi de şüphesiz konuştukları dildir. Bir dilin devamlılığı o dili kullanılması ile sağlanabilir. Dünyada konuşulmadığı için kaybolmuş veya kaybolma tehlikesi altında yüzlerce dil bulunmaktadır. Gerek kullanımı az olması gerekse teknolojiye paralel olarak gündelik hayatta kullanılan birçok terimler unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuştur. Bu durum birçok dilde olduğu gibi Zaza dilinde de kendini göstermektedir.

Bu çalışmamızda Bingöl'ün Genç ilçesine bağlı Zıkte yöresinde günlük hayatta kullanılan araç-gereçlerle ilgili terimler ve bu terimlere ait anlamları ele almaya çalıştık. Bu çalışmamızı yaparken Zıkte bölgesinde alan çalışması yaparak bölgede bulunan köylere giderek oradaki yaşlı ve diğer dillerden daha az etkilenmiş kişiler ile görüşmeye gayret ettik. Çalışma esnasında Genç yöresinin Zıkte bölgesinde eski zamanlarda insanların gündelik hayatın bütün alanlarında kullandıkları aletler ile ilgili terimler tespit ederek kayıt altına almaya çalıştık.

Bu terimleri kayda alırken aynı zamanda bu aletler ile ilgili izahatlar ve yaşanmış anılar da görüşmeler esnasında kayıt ettik. Kaydettiğimiz bu terimleri daha sonra tasnif ederek kayda aldığımız izahatlar ve hatıralarla birlikte yazıya aktardık.

Çalışma esnasında aynı bölge terimlerin kullanımı değişebildiği ve gün geçtikçe teknolojinin gelişmesiyle kullanılan bazı aletlerin yok olduğu ve yok olan bu aletlerle beraber aletlere ait isimlerinde zamanla kaybolup unutulduğunu gözlemledik.

Yaptığımız bu çalışmayla imkânlar dâhilinde ilgili alanda terimler toplayarak kayda almaya ve Zaza dilinin unutulmaması için bir nebze olsa katkı sağlamaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Köy, dil, alet

ABSTRACT

The name of this study “Genç Zıkte Region, the terms and their meanings related with the equipment used in daily life.”. Our study comes out over Zaza Language. If language study gathers something happens. It is a shame that a man who stays at home says`Our language has been disappearing. He speaks a different language outside and then he comes and says” It is disappearing.” It is not important to be without Zazaki is spoken, written and read. Actually Zazaki is about to disappear in times. I discovered a way for this problem. I wondered village by village, home by home. I asked to old people and grandparents and they answered. I wrote their words.

We wrote what we found in villages and at vilagers homes. We took photos. We went to fields, Rivers, behind of arcs and barns. We wanted to learn what their tools, clothes, games and customs were in ancient times, what they were doing and eating and how their culture was.

In my thesis I wanted to find answers for these questions. I sometimes travelled and saw their residences. Zazaki people know themselves very well. The person who knows himself is happy. Now the area is a little calm. I sometimes collected the names and sometimes I collected photoraphs together. My idea is that the more we are interested in this event the beter it will be.

I travelled a lot of villages for my study. They are Surekli, Caytepe, Kılıçlı, Dilektasi, Gorsı, Tuyern, Koçsırtı, Sernan, Xılbasu, Nedarun, Xosek, Canakcı, Yıgıtbası, Aydınlı, Derebueyt, Baıgoze, Asksuer, Cevırme, Ver Kı Kal, Vartax and Cotla Villages. The people in these villages told and we collected. These are the villages of Genc. I gave importance to Zazaki language of Genc.

I travelled around Genc, pointed out the spêches and listened to the words. They told. I wrote.

Key Words; Village, Language, Tool

KILMNUŞTEYÎ

bn. : Biewnî

çar. : Çarnayox

ç. : Çape

e.n.v. : Esero ke nameyê ey vîyerto

e.e. : Eynî eser

r : Rîpel

VATEYO VERÎN

Tez ser a xewat benû. Meneyê termû hîra wa. Ez dormalê Darahênî ser xewatîyawa. Dewûn ser gêrawa. Termûn, hacat û çekuyan ser vinerta. Îna, xewatê mi cê yîn zaf hîra wa. În menûn ser bêla se hew tez virazyenî. Ina xewat ver cû nîbîya. Bêla êr ra tepîya zaf xewat û bîlîmsel tera vejîyena.

Ez zaf dewû gêrawa. Rê rê şîya cematûn. Rê rê şîya qunaxû. Rê rê şîya misarfirtî. Pê wesayîtu, pê lingû gêrawa. Dewûn Darahênî bûn verînu hîn çîn. Tek ca d' bûn herin bîw'. Zê vêr, hîn çow cit nîken. Pê motor erd kên wu. Teknolojî ûmo dewû. Dewîj xewat ra dûr mendî. Dewîj bî girûn. Zun yîn îz bîyo girûn. Tutûn dew Tirkî xever dên. Tek dewun dî pîlûn dew nîzunenî esteri çito. Nîzunênî meşenu çito. Televîzyon zûn kênû û zûn cînû qel do. Ez ina xewatê termûn id tê bîya xemgîn.

Xewat ser malzemû hacatûn a. Mi çita dî, mi (fotograf) ant. Mi pê qelem nişt. Niştîş mi, rê rê vinet. Tek ca d' nêşkewa şîyêrî. Çunkî hacat çîn ib. Zazû, wêr yin nuştîş yin, runîş yin, xewatê yin û mişaktîyê yin hîra wa. Her ca ra binêk binêk ma nişt. Tez xu d' hacat û termû ser şîya.

Hacat û termî hegayê pîl ê. În hegad ling ling çarnayîş o menê yîn mi zûn Darahênî ser nişt. Mi zûn dewûn Ziktê ser nişt. Ez şîya uja. Bûn verîn hîn çîn. Hacat verîn çîn. Ver cu sêr adir dî nûn potên. Eka ser tup dî nan pojenî. Ver cu pê gayînu cit kerdêne. Eka pê motor cit kênî. Ver cu sêr bunû her îb; ser niştêne ru, sêr bunûn d' guvend kay kerdênî, sêr bun dî nûn, wer werdên, luex kerdên, bunkî denê piri. Eka sêr bunî çow nêşken şuer ser. Çunkî sêr bunûn sac kerde wo. Yo nêşkêno şuero sêr bunûn.

Nomê în hacetû u termû ser zaf nîvînetê. Tek ca d' vunî alet, tek ca d' vunî hacet, Tek ca d' vunî hajet, tek ca d' îz vunî sarîk. Serîn çiqun termu ser vinerta. Citkerdiş, çîndîyeyîş û cuyîkerdiş senî benu? Merdîm şene arî. Titun û cixari şîmîtê.

Nan werdiş dî firaq qiw çita bi w'? Çita dona xue ra? Ez pêra kotîwa înu dima. Hetun ç a şîya mi nişt. Resne mi gelîk bi derg. Virastîş hatun ra xil ra û hetun şalû mi nişt.

Semedê ina xewatê zun a dewijun îr zaf teşekur kena. Pîlûn îr teşekur kêna. Yîn ra razî wa. Vazenûn ra Kek Hanefî, Şumegun ra Kek M.Emîn ra weş a. Înûn niştîş dî dest eşt mi? Yîn ra teşekur kêna. Barcê mamostê mi Doç. Dr. Mustafa KIRKIZ îr teşekur kena. Bîlimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Bîrîmîr û projeyê BAP 526-200-2014 numre r' û semêd destek yin îr teşekur kena. Huma Te`ala torî yin iw.

Ridvan DOLGUN

Çolîg 2015

DEKEWTIŞ

A.ZIWAN

Zûn pê însûn yen wertî. Zûn zê mîr desun însunûn o. Senî viraşt se inay peşenu. Zûn însûn desun dî derg yenu û kilm yenu. Xerîpyeyîş zuno û holîtî zûn yo desun ra vejyenu. Dunya dî zûn zafî estî pîlte yin tarîxun ra nî. Pîlte yin qum yîn ra wo. Kum, zûn xu ser vinertî. Zun yin ra paşt guretu û zixm reyi şîyo.

Zazakî, meslê yî binek girun a. Zazakî dinya d' tepîya menda. Zûn zazakî ser xewat nîvirazyawa. Mîllet zun xu ra dûr vinerta. Fîkr yîn îneyîw; Zazakî ra çîk nîvejyenû. Dewûn dî qalû eyini ina mi ra vatê.

Yo bûn zunûn bînû, zaf ayb yîn vejen. Zun ser kay kêrdû. Mesla otomobîl yo zûn id cê xu nîgena. Otomobîl zûrkêr(viraşte) yo çeku wa. Oto Yunankî wa, mobîl Latînkî wa. Wurd zûn ra yo çeku virazyewa. Zûn zafîn dî çeku yîn zûnûn bînûn ra umey. Zaf zûn çeku xu cîvetu. Mesla zûn Farsî d' Fîrdewsî çeku verînu dî vun xud nîşt. Bar Fîrdewsî Farsuju wuhar çeku Farskî verînu vejya. Zûn xu d' î çeku verînu şuxulne.

Zazakî ser xewat, gerek mamosta zazû bivirajî. Mamosta bîyer yo ca reyî xu bimuejî. Zazakî niştîş bizîyedîn. Wuendex biwonî û bi musne talebû. Zûn paştê xu bişun, kum xu ser bena hol

Zazakî çeku gerek cê xu bîyer. Wextuna çeku biviraz zûn virazyenu. Zûn pê herfû û pê çeku pay vinenu. In xewatê ma d' çeku senî va se ma nîşt. Mi xuera çîk nîna ser. Senî yîn vat inay nîsyawa. Darahênî, hêt dewûn Ziktê ser gêra wa. Zikte yo aşîrrawa. Zikte cê yînu nîştîş mi ser qisey kênî.

Zûn û kultur yobînû çarnenî. Kultur pê zûn ca genû. Kultur zazû ser yo xewata zaf bîyu(ûmo) wertî. Tevera ço nêşşkên şu zerê kultur. Adet yo felqê kultur

o. Adet verînû xuser yo kanan o. Adet eka hîn ho benû vîn. Ver cû vêwi ser bun dî kerdên. Hot ruej û hot şew vêwi nêni rû. Zuma şermi ver wextuna vêw hewilyena zerê kî ra remên şîn. Eka vêwi zerê salonûn d' kênî û vêw o zuma tîkuşt nişên ru. Az risfetî çînî ya însûn pîyor unenû yin ra. Ver cû xelê vêwî biz ardên û munga ardêne. Eka perû kên zume ra û vêw ra. Waxtuna adet şî zun îz pay gînen pê.

Dîyerûn verînû zazakî vatê. Zûn pê dîyerûn û pê dengbêjû beno vila. Dengbêj welat Çolîg id kurmuncî vatê. Kurmunckî dîyer gueş îr weş umenêy. Zingal hol hifz kerdêne. Dîyerûn ra çeku kot mîn zûn zazakî. Radyo vejya tirkî dîyer kot zûn ser. Zazakî tirkî ra z' çeku guret. Bar televîzyon zun şîya tî. Zûn bînî kot zerê kîyû.

Zun her het a kot ceng. Destim zûn însûn. Însûn pê zûn xivêr dunû. Zûn Zazakî zerê kîye d' xivêr denê. Tiver d', mekteb d', medrasa d', bajarûn i d', sîyaset d' û medya d' zazakî war verdawa. Zazakî qunaxûn di û dewûn di tena mend a. Vera vera biya kêmi. Têkin îz va ho miren. In tez inay muejnen ra, xewat ra zûn cun gênû. Qisdeyîş ra zûn cun gênû. Nistiş ra zûn cun gênû.

Zazakî tedi çeku zaf çîn î. Zê zunûn bînû nîya. Çeku yî her me`nî r' estî. Termî zazakî tay ê. Vatê verînûn zazakî di gelîk estê.

B.NOMÊ HACATAN

Se serun ra hetuna êr însûn pê hacatû gurê xu kerdêne. Hegûn dî xewtîyê arî d' ard tumne werdêne. În gurû pîyori pê hacatû û sarîku benê. Hacat bîn dîes yîn dî w'. Ver cû hacat tey îw. Pê qatirû û pe herû hacatû berdê wari. Wari d' kum xu viraştên.

In hacatû ser gêrawa. Dew dew gêrawa. Şîya hetuna dewûn Tavz. Şîya dewê Nedarûn. Nedarûn ha wêta. Hinek ca nîşenese mi qiyapi nîdêne. Qiyapi percîn ra vunî. Arê darû birnên cûn ard ir. Pê têt giri dûnî. Qiyapi dewûn Tavz id tena estû.

Nîşene dewûn Vezanû mi gava sûr nîdêne. Avaz mı nîdêne. Seyfûn dî sulev-lexew mi nîdêne. Pê gerayîş yo vînu. Pê gerayîş zûn îr yo hîzmet kenû. Yo nîger yo çîk nîvînenû. Gêrayîş îlîm xu dir anû. Gêrayîş zuneyîş xu dir anû. Gêrayîş kultur û adetû depîşnenû. Zûn pê zuneyîş şin. Kum nomê hacatû çep vat se ina munena. Raşt çita wa, yo gera pera ay dima şu. Nomê în hacatû û termû pê niştîş bena raşt.

Dew dew nomê hacatû esto. Tek dewun dî hacatun a vunî serik. Tek dewûn dî hacatûn a vunî alet. Alet Tirkî wa. Tek dewun dî hacatû nomi nomi dunî. Vun şu wuyî bîya. Vun şu selu bîya.

Eka zaf çî estî bîn kayit nîkotî. Vunî¹ yo cînî bîw' yo dew dî çor ra sabun viraştên. Sabun yey zê toq pîlî w' û reng sîya w'. Dewîj şenê sabun pê pertî gureytên. Eka hîn in guri yo nîken. In guri d' yoyî hacatûn sabun çite w' nîzûn.

Warê Çotla d' yo merdim vatê²: Ver cû eyîni çîn îw. Ma kerrawa sîya gurete. Ma şenî vêr la. Awê la d' ma rî xu dêne. Herdîşê xu pe aw û pê kerra tera kerdêne. Eka nî kerra esta û nî yoy îz herdîşê xu taşenû. Dew vunî ma pê cîllet rî xu taşenî. Mîn zûn newi yo çî gûreto; cîllet. Zûn he yo bînûn d' herbo pîl kênî. Kum zun xu hetuna ça dewletû resna se wi ê bînû beno. Zûn pê teknoloji beno hîra. Kum kom zêda bi, o wext zûn yin iz ben hîra. Erdûn welatû gen ben vila. Kum, pê zûn yen vînîyarneyîş.

---

¹ Hajî Xalid Kî Haj Keleş Bek, Dewe Darehemedu

² Fîlît Kî Mahmut Wûs Kêp, Darehenî

B.TERMÎ

Termî nomê beşê senat o. Me'nê termî xu ser esto. Cê termî mîn zun dî esto. Termî, dew ser estî. Termî cit ser estî. Termî viraştîş bunû û mîmarî ser estî. Termî me'ne yî ser beşe u serê.

Zûn Zazakî di termî zaf ê. Kum ca yo şêrî termî vejyên sêr reyî yoyî. Yo bizûn biwon binus hol. Zunkerdiş termû cê xu genû. Rey yî vejyan wertî. Verînûn vatê, bajar ver cû çînî w'. Bajar pîl yîn ra dûr îw. Ser di heyêk şîynê bajarû. Merdîm yobînû tey vînenê. Zûn daldi d' mendêne. Zûn rûeh tedi w'. Bîya Zazakî yoyî xiver nîdêne. Melû Erepkî semêd Qu`run musenê. Medrasa d' Erepkî şuxulyêne. Alîmû ders, Zazakî dêne telebûn medrasa. Xutbun dî Zazakî vatê. Erepkî cê xu welat Çolîg dî gureta.

Yoy îz tucçar umenê û şêney. Tucçar semêd guezû û semêd dewarî umeney. Tucçar rê rê Kurmuncî xever dênê. Semêd yîn Kurmuncî kot mîn zûn Zazû. Cê herfu bî tîmun a. Hêt Darahênî d' dewê Kurmuncû bîw'. Zûn Darahênî binêk hêt yîn ra şî. Zazakî Darahênî xum nîmend. Sulexû zûn yîn hêt Muş ra şî. Dewûn Kanîreş zûn yîn hêt Kanîreş ra şî. Zun Sulexû û zûn Kanîreş xum nîmend. Çolîg zûn xu d' xum mend. Bajar Çolîg xu ser pay vinert. Bîn zûnûn bînûn dî nîmend o. Darahênî d' vunî heval(arkadaş). Çolîg id vunî ombaz. Heval Zazakî nîya. Heval Kurmunçkî wa. Ombaz Zazakî wa.

Zazakî d' termî nomê ca ca estu. Zeveş tek ca d' vunî buestun, tek ca d' vunî hîndî. Hîndî Farskî wa. Ça ra umîyawa kota mîn Zazakî, yo nîzûn. Farisî, Zazûn ra dûr î. Bete Zazûn û Farsû Kurmunçkî hestawa. Belî Kurmunçkî d' esta û Farskî d' îz hesta. Mîn kum Zazûn belî şuxulnêne. Aynu Kurmunçkî zunêne. In welat şark id zûn yobînûn d' şî ume. Çeku berdî û çeku ardî. Senî yo purt erzên mîn awe purt guezu reng genu. Zun reng zûnûn bînûn genû. Yo zûn zî safî nîyo.

1.BEŞÊ YEWIN

1.1.HATUN

In gurîr vunî hatun. Hatun/ Herem (Kilim ya da cacim yapma çalışmalarına verilen toplu isimdir) Cînu gurî hatunu kêrde. Hatun mîn dew dî bete kîyun dî viraştêne. Yîn hatun viraştê. Co bînîz gure kî kêrdene. Şene ver duwar. Weqt bîn dî in xewat kêrdene. Tek cad vunî hatun. Tek cad vunî herem. Herne hatun di duwar werdî gurêtê. Pê heq nîviraştê. Di hetîya viraştê:

1-Pilas: Muy bizun ra virazyenu. Wadu û a'wunan bîn yîn dî kêrde ra.

2-Cacîm: Purt mîşna ra virazyenu. Wade misafurun kêrde ra.

1.1.1.Pilas û Cacim

Pilas, muyun bizun ra, Cacîm zî pirçî/ purtî mîşnan ra virazyenu. Verî cû dewijî sêr pilasûn û cacîmûn di nişên ru. Sêr pilasun û cacîmun di kowtên ra. Binî bunon verînan herrîv. In semed ra pilas kêrdên ra. Pilas û cacîm germin umenê. Wadê misafirun di cacîm kêrdên ra. Wadê bînan pilas kêrdên ra. Cînan û cumêrdun in sanatî cacîm ardên ca. La eştên miyun purguziwan, lê reng gureytên. Lawo muyin bên sûr. Lê bîn eştên pêl sîyer. Zerê lîyun di gîrnên û renk gureten. Rengo kewi guretên.

Şekl 1 Pilas /Cacîm

1.1.2.Viraştiş Hatunu³

Yo heta di mîyunu yo hetayîz di mîyunu koene. Mîyunan hatunu dar mazîn ra vîrazyene. Bete wîrd hetun dî dûyes metri biw. Bete di mîyun dî dar nene ru. Pê darun dî kera wa pîl nene ru. La eştê ser bin ra berdê û weta bîn. Qet nene rû. Di darvent nene ru. Darvent dar h'olîyer ra vîrazyene. Dokî nene ru. Darvent û dokî ra aliqnene. Darvent dar holîyer ra virazenî. Pê dokî la hewa ra aliqnene. Pê dokî şene umene, a'wilnene. Pê darventu kerkît viraştê. Pê kerkît hatun kuene. Qate serîn qeyene û qeldene. Îna hew qate bînîn viraşte. Pênîd pê miqes tera kêrde. Pê gueçîn deştê.

Plas u cacîm wardiw se tera vatê; cûyu. Sonî pê herîn vîraştên. Kîlîn bîw. Pê înu hatun vîraştê. Pê pilas û cacîm viraştê.

Mastara: Pê la pîştî, Voli: Pê bete qatu viraştê. Vîe: La

1.1.3.Kerkit

Verînan ma hatun dî kerkit viraştiş dî şuxulnene. Pê înuy muyun kêrde hol. Pê pilasu viraştê. Kerkît asîn ra viraştê. Yo dim kerkit esto. Pê în le hatun kêrde zixm. Kerkît dene hatun rî. Yo ling şene yo ling umene. Fek kerkît zê şonîwo. Kerkit asîniw a.

Şekl 2 Kêrkît

³ Naja Qedir Cîne Hajî Omer Mist Kî Bek

1.2.CİL, ŞAL Û ÇUEX

1.2.1.Şal

Pirç resen kên la. La kênî gini. Gini kên gaj. Gaj erzên pûr guezu. Çen ruej munenu. Barcê gaj vejenî. Dezge şalu estu. Viraştîş şalun û çuexu yo sen'at go pîlîw. Ay ge şal û çuex virazen tera vunî çulîfex. Çulîfex yo wade bunîd dezge xu viraştê. In go în guri kênî tera vunî çolex. Tera vunî paymerg. Tera vunî çuyeîr.⁴

Verîn dî 'erd kênen û qeske lingu. Barcê dar kuenê ward. Mîyîn zîxm kuene. Het ser ra şunu eşte ci. Mukek eşte ci. Pê şoni kêrde hol. Şoni kêrde raşt. Punîk eşte de. Punîku pê kindir giridene. Dolap nene ru. La kêrde de. Pê mozîk ta dene. Pay nene ser punîku. La şêne umene. Def dene piri. Pê def şednene. Ser defîd mukek estiw. Şoni pê şoni muyun şalu kêrdê raşt. Yo şal punç û şeş se'at virazyene. Şal kêrde xu pay. Şal cûmêrd kêrde xu pay. Çuex îz cûmêrdu dene xuera. Cew çuexu bîw. Çî mî kêrde de. Waxtuna dîryene alîwnene.

Şekl 3 Şal

Şal pe desu sawenî. Aw dunî şalun ra. Bir şertik dî viraştên. Bir dene şalun ra û şal sawenî. Şal sawtiş yo sen'et cînu no.

⁴ Hajî Mehmud Kî Kal, Cunsêr

Şekl 4 Punîk/Dolap/Descax/Mîcîk/Def/Selmehîn/Şoni

Şekl 5 Pûnç Şalîn/Kilawa Wekin/Punç Wekun

1.2.2.Şalîn û Wekîn

Punç Şalîn: Purt mîeşnan ra la resenî. Pê caxu virazen. Zimistunî kê n xu pay. Lingu kêna germin.

Kilawa Wekin: Kilawa wekin pê weke bizun ra virazen. Pê reşta resenî û pê nak virazen. Di qata yo qat virazenî. Zimustunî sare yoy germin yena. Cûmêrd nanî sare xu ser. Şar Çolîg kilaw nanî xu ser. Vercîu Armenî în zerun du bîw. Armenî û Muslumon pe kilaw ci veten. Kum go Muslumoniw kilaw nene xu serra.

Punç Wekun: Weke bizun ra pirç vejen. Dun şunvar rî. Wek kên la. Pê caxu virazen. Zimustunî tever dî kênî xu pay.

Sak: Sak wek ra virazenî. Hetuna çaqi anî. Şîmuyd zî pa anî. Pê şumuyd pişen û giri dunî. Vunî wa nîw war. Sak dî punç pa çînî. Puncu te nî anî.

Pûr guezû: Pê cilu, şalu, çuexu renk dene ci.

Vawît: Vercû zê ekê nîw. Yo cil zaf seru dene xuera. Kum cad diryene û qul bene ujad pînî kêrde. Cilu pe des vawîtene.

Kulav: Purç mêşnan ra virazyen. Şone dunî xuer ra. Şew zere kulav dî kotê ra.

Pîrî: Pemi ra pîrî viraştên. Pîrî dene xura.

Kuras: Pe rêşta rêşten. Dabe yî biw. Pe desu viraştên.

1.2.3.Çîrex

Çîrex însun verînan kêrde xu pay. Pueste gayîn ra virazyen. Gayîn sâri birnên. Gueşt gayînu wên, pueste gayîn ra çîrex virazen. Yo gayîn ra vîst û hiris hey çîrex vejyenî. Çîrex zaf zixm umenêy.

Çîrex cûmêrd kêrde xu pay. Cînî zere kîyedîw. Cînu xu pay nîkêrden. Cînu di qat puncu kêrden xu pay. Çîrex çermir ra virazyenî pê şîmuydu aluwnene.

Şekl 6 Çirex-Soel /Puzîk / Lastîk/Cizlawît /Neylun

Puzîk

Pê çerme lîng gayînu tera kêni. Puzîk saxlam çiraxuw. Pîse kutîk tena qul kerdê. Axlebî cumêrdu kêne xu linga. Cînu punç şalîn diqat viraştê. Bîn puncun dî kinç dena pira. Cînu aynu kêrde xu lingun ra. Tuîd ling warwe gerene. Feqîrtî bîw.

Cizlawît

Lastuko kêni xu pay. Hem cînu hem cumêrdu kêni xu pay. Îney cumêrdu bîn yin raşt. Îney cînu bîn yin paşna ha pawa. Lastuk û kêni xu pay û pê şîn tiver. Pê şîn axuer. Pê şîn mişagî. Pê şîn xewat. Pakerdîşe lastuko rehata. Şuen ver tîj dî a deqa ben zûa. Lastik ra virazyen. Fîyet yin ercun. Yiri çeşît lastîk estî. În zere yîn astarîwo. O çeşît bîn astar çîn. Nome yînez cizlawît. Wext şîn bajaru cizlawît kêni xu pay. Lastîk û cizlawît zimistun dî nî resen ra. Zere yîn germin yen. Reh'et pê rar şîn. Pê guri kêni.

Neylun cînûn û tutun kêrde xu pay. Waxtuna diryenî cînan pê asînu germîn pînî kêrden.

1.2.4.Fînî

Fînî kilawe cînana. Zere yey dî zê yo tas esta. A tas têl ra virazyena. Dor yay dî şal bisen pa. Sulexun dî yo cînî sun wendiw. A cînî fînî nîmene xu sar. Kêna yayî

merdîw. Bîla yey pîyerun nene xu sari.⁵Şal ze lorik pişên pa. Doryey dî vil virazenî lara. Kênu, cînu û pîru nene sare xu ser. Zimustun sâri germin depîştê û umnanu wenik piştê. Pajarun dî ruetê. Dor fîn dî çîrîk eştê. Çîrîk le rengînîw.⁶

Şekl 7 Keul / Lekun

1.2.4.Kuel

Kuel çelme meşna ra virazyen. Lingun meşna bin ra binek tera kêni. În çelme meşna şuen, sual kêni, visnen ra. Erzên tîj ver, kêni zua. Ser numaj kêni. Ser kuen ra, ser yey dî nuşen ru. Duwar dî aliqnenî.

1.2.5.Lekun

Dar engur ra virazyonu. Mîn werte yîd şumuyd kêni de. Çukur munen pê vaweni. Ben zixm. Zimustun kêni lingun ra. Ser vor ra şîn. Lekun vora nişina war. Pê lekun reyi şîn. Lekun pê puestê gayîn ra virazenî.

Xizali sîa cînu dene xuer ra. Kenu qiju perîn dene xuer ra. Vercû tîtu perîn dene xuer ra.

⁵ Yo cîni Nebûn, Dewe Vazenun

⁶ Naja Mayla Cîne Fîlit Hajî KELEŞ, Dewe Vazenun

1.3.HACATÊ DARAN

1.3.1.Hacatê Daran

Sîlmi pê texti kên pak. Pê daru kên pak. Viraştîş yî demir(asîn) kuen kên tel. Bin dîz dar virazen. Demir dunî dar ra. Şilfê asînu denî pira. Safînu denî pira. Safînu tere vejenu. Viraştîş şilfîz awo; şilfî kêrde adir. Adir ra vêtê kuenê. Barcî tel bene û kartîk kêr de. Kêrdê sîlmi ra.

Darraşt pê dar kêrde raşt. Goşteri pê goşteri xet vêtê. Qadim ling pê mînd taşen.

Şekl 8 Sîlmi/Darraşt/Goşteri

Şekl 9 Polonya / Neqar/Tuerjîn/Simtiraş

Polonya: Pê polonya dar kêrde duz. Dar buriqnene. Dar kêrde raşt. Dar simirtik kerdê.

Neqar: Zere taqim qul kêrde. Pê keru virazenî. Pê kera qul kerdê.

Tuerjîn: Pê inay daru kên raşt(düzeltme).Daru u tehtu virazeni.

Simtiraj: Pê linguîn astuer virazen. Barcê nali dene pira. Pê linguîn gayînu viraştê.

Şekl 10 Gaz / Sundu / Çungil Vaş / Kemum

Gaz: Pê gaz bismalu kaş kênî. Gaz asînre virazenî.

Sundu: Bîn sundu dara ser yî demirraw. Pê sundu suel o çirax viraştê.

Çungil Vaş: Pê în çungulu vaş tadunî. Pê di tenu în vaş kênî tur. Dar qul kerdê. Gueşun mîleyf qul kêrdê.

Kemum: Pê dar qul kênî.

Şekl 11 Hevrîng / Qethi / Meşar

Birîng/hevrîng: Muyun bizu o pirç mîşnan pê birîng qesnen.

Qethi: Pê dar tere kên. Dar qesnenî. Di kîşt yî bîw. Wîrd kîştunîd ce des biw.
Cago pê dês piştênê dara viraştê. Coko birnene ayîz demirra viraştê.

Meşar: Pê inay dar kên teh'ti. Di ten meşar pişende. Nata wetîa êîn yen.

Şekl 12 Burx / Kueçikdar / Muqar / Kemum

Burxi: Dar qul kerdîe.

Kueçikdar: Pê kueçik viraştê. Kueçik quçîerra, goezînra û horsra viraştê. Are dar birnenê. Pê kueçikdar zere kueçik vetê.

Kemum: Pêîn teh'ti qul kên. Pê dest çep pişin de. Pê dest raşt taduîn.

Muqar: Pê daru qul kêrde. Pê lîng beru qul kêrde. Pê çarberu viraştê.

Şekl 13 Dolabe Nîvîn / Tehti / Kîye

1.3.2. Dolabê Nîvîn

Înay dolaba nîvîn în Hajî viraştawa. ⁷Zemunid ver ber xud viraştêne. Balîşna û leî'fu û doşeku kêrde de. Dara viraşta. Lîng ne pa. Renk kewi do piri. Cum kîo de.

Tehti: Pê tehti bunu u dolabu, e'nbaru, kulsu virazenî.

Kîye-Kî: În kîye sere veşayîd cendermu veşno. Sere veşay î henzar newse vîst hot serîd bîwa. Wuhar în bûn kişt. Barcî dewju in bun viraşto.

Şekl 14 Teh'tenu / Tase Mîr / Qetek

1.3.3. Texte Nanî

În teht ser çî wer werdê. Nan û şum û qenyar i werdê. Teht mîn werdit nene ru. Cînu û cêmerdu cîya werdê. Şermi heya biw. Xeber ki biw. Bar nanî teht berdê duyîd nene ru. Xun geli(nanî kurîek),dû tontir somîrguîd ser potê.

1.3.4. Tasê Mîr

În tase mîru. Zerê yeyîd mîr tîtun û aliwnênî. Sêr tandirid pojenî. Dara guîzerra felqi tera kênî. Erzên mîn aw. Dar bena hîw. Dar bena nerm. Zerê yey vejenî. Barcî ru keli dena pira.

⁷ Abdurrehmun Semun Hes Qas, Dewe Xoşek, Mezre Valiyer

În tased ‘ard xeli kêrde ci. Zere tased aw kêrde de. Suel û mîraz kêrde de. Tî dene. Kinç eşte ser mîr. Umene wu û nene kueçikra. Rojik potê û ruejik nî pîotê. Doryoyîz nan nene sîyra.

Qetek ser nu aw wêrdê. Çî mi kêrde de. Tek dewunid qetek zere yeyîd dar viraştê. Ser darid tar û kîvver kêrde werdi.

Şekl 15 Kartîk / Xaerdîves / Çengal / Nalçix Gueşt

Kartîk: Pê fek meşar o fek qethi virazenî. Pê kartîk deye asînra virazenî.

Xaerdîves: Demîr pê xaerdîves kên tuj.

Çengal: Pê în çengalu dar hewara aliqnene. Dar cene de.

Nalçix Gueşt: Torzîz tera vunî. Pê nalçix gueşt tera birnenî.

1.4.NAN-WERD-QÎW-QUD

Nan wer qiwid werde. Umnanî ver berîd bîn verîd û xewatid werdene. Serse helid û êunid werdene. Cînu nan wer qiwid viraştê. Nan wera vunî qud. Feqîrtî bîw. Zaf çeşît çînîw.

Dor yo qiwid hungelî potê. Katê potê kêrde mîn mastra. Firaq zêd çînîw qiwunid. Yo di quşkone bîw. Zîvel, kuedik, kueçik û xiliko tena bîw. Zere wadunid pixerî bîw. Pixerî luejine yey bîw. Adir pixerîd kêrde wu.

Pixerîd nan potê. Serse arayîd nan tontir û awe suetelu werdêne. Helid xunyeli werdene. Xunyeli pê nan kurîek potê. Run keli kêrde ci. Pe dû werdê. Şun luel û êurba werdene. Çey çînîw vercû.

Şekl 16 Qiw

1.4.1.Qiw

Qiwid nanî wer virazenî. Nu pojenî. Zexdi ujad limnenî. Firaqu ujad limnenî. Firaqu kêrde zere terek. Terek berz û te`htira viraştê. Nan wer ser adirîd virazenî. Zere qiwid firaq şîtê.

Teverid soba nanî ru. Soba in penîra virazyowa. Soba tenkîwa. Ver sobad kuşkuli biw. Kuşkuli nene rû. Ser kuşkolîd quşkuni nene ru. Ç î mî potê.

Hungeli: Mîr kurêk tîdunî. Kên ser toqa.

Kurêk Sipî: Şîrîniw û kêrde mastuwa. Kêrde somîr.

Kurêk Xaşîk: Kêrde kate. Kêrde hungeli.

Keldueş: Mîr kên zere tepsî. Erzên soba. Ben sur. Vej yen kên werdi. Tontir kên mîn aw gîrnenî. Sîr kên mîn yî. An kên mîn nan ra. Run keli ‘helenen kênî pira.

Şert: Tar sipî u kerkuet kên mîn yî. Ser adîrîd pojenî û wenî.

Şekl 17 Tehte Ard / Sele Nan

Tehtê Ard

Ser înan tehtid mîr gud kênî. Gud ser tehtîd kên tel. Barcî nanî ten durra. Tendur, toq, tifayî, nan adîr, nan soba û nan xil ser in tehtîd virazenî.

Sele Nan

Di çeşît tur ra virazen. Çeşîtîk valîn. Çeşîtîk xirtik. Tur yawunid yenu, ver awud yenu. Pê darî birnen. An kîye. Pê selu virazen. Pê sewu û zerbi virazen.

Şekl 18 Bastîeq û Guez

Bastîeq û Guez

Bastîeq şîrunira virazenî. Batîeq şîrunê engur û şîrûnê tuîyunra virazenî. Tîyun û engur dara tera kênî. Bastîeq engur sipîw. Bastîeq tuîyu sur. Engur kên zere mahzen. Pê lingu cuîn werî. Kên zere lîu û gîrnenî. Ardu kên mîn yî. Ser çarşevuna fînen a. Bastîeq bun wişk.

Bastîeq tîyuz kên zere lîyîd gîrnen. Ardu kên de. Ser puetuna fînen ra. Bastîeq ver tîja ben zua. Verînanud bastîeq wişkerdîş yîn kêrde ser qomîş. Ser qomîşra ben wuşk. Qomîş vaşra virazyenu. În vaşîz ver awid yenu. Vaş yî wişkiw. Ser qomîşîd binra hewa guretê. Lez bene wişk. Kivik nîgurêytê. Cara qel nîdene.

Bastîeq pê guezu weryen. Zimustunîd ver pixerîd şunanîd wênî. Guezu şiknen, denîk yin tere vejen û kên zere bastîeq ra. Guezu pişen û wuen. Zimustun beden merdim germin depîşnên.

Şekl 19 Dilguezî / Goşîk / Darbeli

Dilgueseîn

Ser toqid virazenî. Mîr kê nê gud. Gud kê tel. Tontîr, pîunz û guesht kê de. Heta bîn erzên ser m'ezemeyî. Pê giştu nan pa. Pê di dîesu erzên ser toq. Pê şase qel dunî. Wurîd heta pêşase an war. Germin germin pê duaw wenî.

Goşîk

Goşîk mînrun ardu kê lengeri. Soel erzên de. Barcê maya kê de. Tîdunî û aliwneî. Awa germin kê de u tîdunî. Gore nîm se'et yen wi. Pîunz kê werdi û şun mîn tontîr. Run kê tawi nan ser adira. Gudu vejenî. Ser textîra kê tenik. Mînyî tontîr û pîunz kê de. Pê tas mîr tere kê nê. Mîr ben çar punç hetu. Run ben sur goşîku kê de. Barcê qel dunî. Kîştê bînîz kê sur. Tera vejenî wenî.

Darbeli

Darbeli dara 'holînra, kelmîn û guîzerra yenu. Kok darid yenu. Payîz pêyînîd yenu. Pêl darbeli pîlu. Wext newi yen sîyo barcê ben zerd. Darbeli an kî. Kîyed kê sor toq. Doryoyîz mîn awid pojenî. Pîunz û haku kê de û wenî.

Dargueli: Bîn darun mazerunîd û bîn darun valêrunîd vejyen.

Gagueş: Bîn darê murîerunîd û bîn dare qurçîerunîdvejyen.

Kilawik: Di hîrî çeşît kilawîk est. Kilawîkî esta. Sipî esta. Zer esta.

1.4.2.Nan/Werd/Pêwer

Nomê wuext nanî wer esto. Tek cad vunî pîwer. Nûn serserîr vunî arayî, separî, Nûn helîr vunî taşt. Nan yerir vunî qenyeri, Nan şunîr vunî şum. Paşîw; Ruejid ver numaj serse nan wenî. Barcê rueji genî. Fetar; Ruejid şum bî wer û fetar wenî. Nûn rêşunîz esto.

Şekl 20 Nan Rueşun / Lûelê bîn adîr

Lûelê Bîn Adîr⁸

Adîr kê n wu. Dar mazînu û qalino nan ta. Adîr yiri seat ben tarun. Mîn wertê tarun wetaduîn. Kera gezikênî. Pê kinç kê n pak. Sînê luel an qel dunî ser kera. Barcî toq nene ser luela. Adîr kêrde ser. Tarun kêrde ser. Çen seet mende û vetê. Adîr yî dene kişt. Toq ser yayra dene wera. Pê kinç wele luel tera kerden. Ardê run keli kêrde pira. Sifri kêrde ra. Lûel nanru pê dîesu wenî.

Şekl 21 Kuşlu –dîezu / Şit Gîrneyîş

Kuşlu

Kolî û biru erzên pîser. Bizotê adîr (ateş parçasi) nanî pa. Adîr kê n we. Çey virazenî. Aw gîrnene yo û di cem dem kê nî çeydun. Pê şeker şimenî. Vercîu şeker zaf pîlw. Ser adîrîd nan potê. Ser adîrîd çîwer potê.

⁸ Seyfetîn Lajî Şef Mist Bek ,Dewe Vezanu

Şit

Şit mungunra biziwanra û mêşnanra uncenî. Şit kêni şalikîr. Quşli nanî ru. Kolî û biru kêni bin yî. Adir nanî pa. Kil kuene kolî. Kolî ben adir. Şit kêni quşkuni. Quşkuni gîryenu. Dun wera û binek ben serdin. Umî kêni û ben mast. Hîn mast serdin serdin wenî.

Şekl 22 Meşk

Meşk Şuntîş

Meşk, şit umî kêni kêni mast. Mast pê kunîyez tera kêni. Mastîyer erzên fek yî. Mast kêni zere meşk. Aw herine firaqu kêni pak kêni meşk. Meşk kêni kindir ra. Erzên doki. Doki mazîn ra û holîn ra virazenî.

Cînu pay ra vinen pê wurt desu şunenî. Guere yo seat şonenî. Fek meşk kêni a unenî run kot ci se binik aw erzên de. Kêni wurî. Ay zî hedî hedî şun tî. Run yey yen yo ca. Run keli pê kunîyez sera dunî arî. Duyîz kêni veng. Dû kêni meri. Dû kêni meşk benî hega.

Cînu meşk şunene û dîyer xu vatê;⁹

Ha meşke ha meşke

Mi şawa tu şawa

Helle bizu dîyawa

⁹ Naja Zueh, Dewe Vazenu

Meşke mî meşke karîya(îş)

Warî karîya qen barîya

Meşke mî meşke kela

Run vejena lîterîya

Ben kên ser qeterîya

Kulp kulp kulp

Ha meşke ha meşke

Libo lip dara ‘heşke

Meşke mî runkêna qojî

Ez tûr pê belxur pojî

Şekl 23 Mastuwa / Qawurt

Mastuwa

Mastuwa dû pojen riz kên de û tera kênî. Barcê bena hest û kên sehun. Run keli kên de. Mastuwa pîzi kêna de. Şîruni kên mîn werte mastuwa.

Qawurt

Qawurt yo nan wuero. Di çeşit qawurt esta. Yo qawurt ê cewa. Yo qawurt ê murîna. Murî kênî hewi. Pê serhewen kuenî. Ser kînçid finen a û ver tîjîd. Bena wuşk. Kên erî. Hena kênî hewi û kuenî. Bena werdi. Cew kên de. Ben arî. Arîd tunenî. Zimustunîd wenî. Kên tas û awa germin kênî de. Tera kênî mîn yî çal kêrde û run kêrde de. Yoyîz dû kêrde tabax. Qawurt kên ser yî wenî. İnar vatê herîr.

Şekl 24 Keşk/Kerkuet

Keşk

Dû nanî arî. Kên pîser. Dû ben tirş. Aw kuena ser. Aya awvera sera gen. Barcî o du be nu qalin. Tedi aw qedîyena. Dû kênî zere lî. Adir kênî wu. Lî nan ser. Dû vîarneyn kên tera. Munen û wuext du zaf ben germi. Kerkuet kên de. Pê kunyez kên tira. Kerkuet pêşena dunî wera. Vunî wa piri nîdîw.

Keşk bena qalin û bena serdin. Barcê pêncik kênî. Ser bun ra kinç ra finen ra. Ver tîj dî bena wuşk. Di û yiri ruej barcê kên pêlyeku dunî wera. Zimustun dî an kên mîn aw ra. Gîrnenî hetuna kêl vejenu. Pêşen û nanî ru. Keşk kênî mastuwa û kênî şorba.¹⁰

¹⁰ Xala Fatma Kêne Mûftî Bueg, Dewe Bueg

Şekl 25Turaqîn / Serun

Turaqîn

Mîr kê nê gud. Ser teht dî kê nê a. Tontir û pînz kê nê de. Fek yî qefilnê. Erzên ser toq. Pêşên nan ru. Pê des kê nê werdi. Run helnê. Kê nê pira û wênê. Germi germi wênê.

Serun

Serun nan toq kê nê werdi. Mast sîr kê nê tîmuna û kê nê pira. Barcê run kê nê pira wênê.

Şekl 26Tontir

Tontir

Dû pojenî kênî tontir. Tontir gîryen ser adîr dî nan îru. Tontir kênî pîleykun. Tontir duy dî aliqnene. Sîj tera yena. Bîn yey dî çal virazenî. Hîrî ruej pîleyk dî munen. Suel kênî tîeşt. Hena kênî pîleyk. Nan pa. Kera bîn yîyîd û ser yîyîd nanî pa. Bar yo aşm kên tenku. Tenkê erzên bîn ‘ard.

Mîllete Zazunîr tontir cûn. Tontir kên luel, kên dilgueseî, kên qilçik, kên zervet, kên serîn, kên lûlun tawe, kên keldueş. Coyîz tontir pê areyî kênî. Pê nanru wenî. Tontir deva derdî û.

Tontir Bîn ‘Erd

Tundir nanî pa ken tenku.’Erd kênênî. Tenki fek yî gav kênî. Tenki dawusnenî û fek cunî ‘erd dî. Vunî wa aw biruşnan.’Her kênî dormaley dî tenku şun tîver. Umnan kênî ‘erd payîz vejenî. Kêrde çukir û kêrde meşku. Çukur dî dawusnen. Zimustunî pê kard tere kêrden û werdên.

Şekl 27 Wişkerdiş / Sîrgulîk

Wişkerdiş

Qe zimistunî kîwer kên wuşk. Ver tîj dî umnan dî ser kincun ra û ser zîvel ra kên wuşk. Kîwer û fekî kên wuşk. Bunglî kên wuşk. Balcuîn, iswat, alinç, salînc, se, sûetlun, murî, şehri, keşk, pêrpar û pîunz kên wuşk.

Sîrgulîk

Dirik ra kê nê a. Anî kê wuşk. Seme zimustunî kê wuşk. Gîrnen awayî wenî qe nîweşî.

Şekl 28 Tendur / Nan Toq

Tendur

Vercû tendur çînîw. Tifayî bîw. Yo kereka têl zere pixer dî eştê dîes. Adir kêrde wi nan nene pa. Nan bene sur, pêşene.

Barcî tendur vejya. Tendur gava sur ra û muyun ra virazyena. Kê nê mîn yo herasur. Tî dene û şêne pî. Barcî kêne gulîerîk û nene pîser. Tij ve ra bene wuşk. Ward nene ru. Doer ver ya qum û cum kêrde de. Dîes nene ru. Dîes ya çumir û keru nene ru. Cîe ra çimi tedi verdene. Adir a'wîl kêrde de. Sulaw nene pa. Barcî nan potê.

Cînu tase mîr nene ru ser tandura. Gud viraştê. Ser te'htira kêrde tel. Pê dîes nene pa. Pêşene vîeten û wuerden.

Nan toq/ Nan tîr

'Awîl mîr aliwen. Pê aw û maya û sual tî dunî. Nan mîraz tek zemun dî munenu. O benu tîrş. Bacî adir kê nê wi. Toq wel kê nê. Toq erzên ser adî ra. Texti nan ru. Tîr kê nê hezir. Mîr pê queçik vejen. Kê nê gud.

Barcî pê tîr kê nê a. Kê nê têl. Kê nê gulerik. Ardu şun piri. En pê nê dî erzên ser toq. În bentid biru kê nê bîn toq. Nan qel dunî. Kîştâ bîn kê nê sur. Ser toq ra gen erzên sele

nan. Sele nan h'etuna bena de nan pojen. Nan ser sifrîwa kên vila û kên serdin. Nan hîn yon sifri ser wuryon.

Şekl 29 Duy

Duy/Duyîn

Qatix tedi est. Qatix kên zere yî. Ujad qatix nimnen. Qatix erzên pîser. Serdin an. Tontir, run, mast, şit, dû û kaymax kên zere duy. Vercû buzdolabi çînîw. Herne buzdolabi duy bîw. Duyun dû kêrde serdin. Duy ver aw dî viraştên. Ser yey dî val û velg nene ru. Tîj nî umeney zere duy. Duy warun dî viraştên. Çî mi kêrden de.

1.5.RÊŞTA

Şekl 30 Rêşta Resena

1.5.1.Rêşta Resena¹¹

Pirç mîşnan ra qesnen. Pirç şuen. Pirç fînen a. Pirç şunvar kênî. Vunî wa nermim û wa pakuw rahat wa bires. Pirç pişen xu desa kên miqari. Reştayîz anî dest raşt dî pişen de. Pê wuîrd desun gişti pirç pişen kişta bînîd reşta tadunî kênî la. Dest raşt kên fek xura dunî ziwane xuîrî reşta vunî wa pît tadîyu. Reşta resen kên la. Ben lo şalîn. Kên puncu, kên cacîm.

Yoyîz pê muyun bizu qesnen. Muyun bizu şuen. Muyu fînen a. Muyun bizu şunvar kênî. Muyun bizu pişen xudesa kên miqari. Rêşta anî dest raşt dî pişen de. Pê wuîrd desun gişti muyu pişen kişta bînîd rêşta tadunî kênî la. Dest raşt kên zurna û dûnî rêşta ra. Rêşta wa pît tadîyu. Rêşta resenî kên la. Bena gini. Bena senex. Gini kênî resni, kênî guyîn(halat).Gini fek bunîra aliqnenî.

---

¹¹ Sare Sahaq ŞEM, Dewe Derehemedu

1.5.2.Şîmuyd-Arvîez

Muy biziwan ra viraştê. Pê şîmuydu xem viraştê. Pê cila qatîr derzên. Pê cilu derzên. Pê gali derzênî. Pê duex virazenî kên reşme qatîr. Kên ver sunîk(cile qatîr qefilnenî) qatîr. Şîmuyde muyu zaf zixma. Pê şunvar muyun ra wek tera vejenî. O bînîz kêrde resni, kên pilas, kên cacîm, kên hekun, kên tori, kên gali, kên cile her û kên cile qatîr. Wek kêrde sak. Sak puncun wekuna vunî. Pê saku û çaku merdim serde xelîsyene. Kêrde kilaw.

Şekl 31 Pirç-Purt / Gini

1.5.3.Pirç-Purt

Pirç mîeşnana qesnen. An zerê têşt dî şuen. Pê şuenik kuên. Ben zua. Ward ser neylun ra fînen ra. Barcîe pê bir kuên. Yo bînan ra cî bun. Kurk yî kên dûşek. O werde yî kên balîşna û lehîf. Kên zere çiftxas pê guçîn tera kên. Pirç mîeşnan zere teştîd şuen. Barcîe ver tîj ra fînen a.Pirç visten ra. Barcê kên zua. Kên leîfu. Kên balîşnu. Kên mînderu. Kên doşeku. Kên cilu. Kên mîn çiftxas. Pê derzînu û kên gueçînu derzênî.

1.5.4.Gini

Gini resni pê muyun bizun ra virazenî. Gini kên resni, kên hatun, kên pilas, kên cacîm û kên hekwi.

Şekl 32 Şunvar / Resni

1.5.5.Şunvar

Muyu kên şunvar ra. Pê muyu kên paki. Wa pakuw resneyîş yî wa holiw. Pê wek vejen. Weke biziun ra virazyenu. Wek tera vête(aritma).Îna şunvar dar yey goezîn ra wo. Asîn fek yey dî cunyen. Deye yey asnînawa. Asnî yî û şîş yî zaf zixm. O weka çîkir nîbene. Ardê kêrde resni. Wek ra sak viraştê.

1.5.6.Resni

Gastar ho fek resni ra. Gastar dar mazîn ra virazyenu. Di ling gastar estu. Resni heşt metre wo. Resni muy bizun ra virazenî. Resni viraştîş yî hiri û çar heyî gini dara aliqnenî. Cînu munenî. Pê wurd desu virazenî û wuşk şednenî. Gastar daryî taşenî û resni kên giri kên pira. Pê şumuyd kên gastara pa wenî. Pê goeçîn derzênî.

Resnî pê sekênî? Resni pê derzu anî. Pê qatir bar kênî. Pê bar tenk kênî. Pê vaş û koelî kên derzi. Pê cuyî konî. Pê her bar kênî. Pê her guri kênî. Des veri resni tima tim kiştayî dîw. Guyîn(Halat)

1.6.CÎT CUYÎ

Şekl 33 Cit / Engaz-Nîrî

1.6.1.Cit

Ge cid de h'ey. Pê di gayînu cit kênî. Nîri erzên mil gayînu. Engaz zîz kên nîrîwa. Pê cid kên. O go mîn gewe giridun kelme. O go masla kên pa(ortadakî) nome yîz rîştâ. Rîştîz çerme h'eyvun ra virazenî. Bête engaz û nîrî maslawâ. Maslaw dara virazenî. Maslaw val ra(söğüt) ravirazen. Nîrî val ra virazen. Engaz ya guezîr ra ya yîz tüyer ra virazen.

O go merîk pê des depîşnon nome yî destim. Mazeme destîm îz maîzer ra(meşe) virazenî. Ay go şîna e'rd cid kên sîrsa. Sîrs ard kêrde wu. Ay ga des merdîmo çep dî nome yayî misas. Misas pêni yey dara vernî yey mix kên pa. Kon gene gayîn, vun wa pê ceh'dura şu. Wa erd wek.¹²

Citerî: O go cit kên. Erd kên wu bezri xeli erzên de.Yî ra vunî citeri.

¹² Mehme Emîn Kî Hajî Şerîf,Dewe Şumegu

Feqle engaz û nîrî: Engaz, Nîrî, Destim, Sîrs, Qetirbi, Mesla, Sîregi, Qenîngaz, Rişt, Misas(Pê Rumen)

Sîrs: Ser sîrs tuj. Pê cit kêni. Hega kêni wu. Destim: Pê desu pişende cit kêni.

Misas: Pê des çep pişende dun viştêrî. Vişteri zît ben şin.

Şekl 34 Sag

Sag

Sag xirtik ra virazenî. Pê her sag kêni. Sag e'rd kêni duz. Zo go cid kêni pê e'rd kêni raşt. Sag dar mazîn ra virazen. Sag bar bezri dunî hega rîr. Hega yen xu.

Şekl 35 Genim/Xeli

1.6.2.Xeli

Cele Xelî: Xeli hega ra don arî. Ard pîser ben kuceli. Barcê meşunu virazenî. Xeleyî û vaşyî kên cîya. Xeli hîrî heta xeli rumenî. Yo xeli wesar. Yo xeli payîz. Yo payîz pêyîn zimustunî. Xeli vaydayîş pus kênî(sulama), cuyîn, meşenu, citkerdiş, sak kerdiş, bezri erdiş û arîberdiş gûre yîwo.

Xeli sipî, Xelo sur, Xelo kuesi, Xelo şilel(çovder)

Kuari: Xeli ben kuari. Zîyeda aw bidîw xeli bene kuari.

Cew(arpa)Di çeşît cew est. Yo cew payîz. Yo cew wesar. Cew wesar kil miw. Cew payîz dergiw. Cew ser sac dî ternene kêrde qawurt.

1.6.3.Kurîek

Kurîek sipî estu. Kurîeyk xaşîng estu. Kurîek aşme hezîrunid rumenî. Zaf cit kênî, nan kurîek zaf weşu. Mîde rî holiw. Kêrde katu. Mast kêrde de werde. Yoy pîşte de.

Yo qal esta:¹³

Xeli şu ‘hej. Kurîek ra vat:

-Mi îdari bikêr. Kurîek vat:

-Ez nanîw ,Xeli vat: E

Kurîek vat:

-Ez mastuvaw Xeli vat: E

Kurîek vat:

-E tatlîw. Xeli vat: Oy zêdê sare tuw.

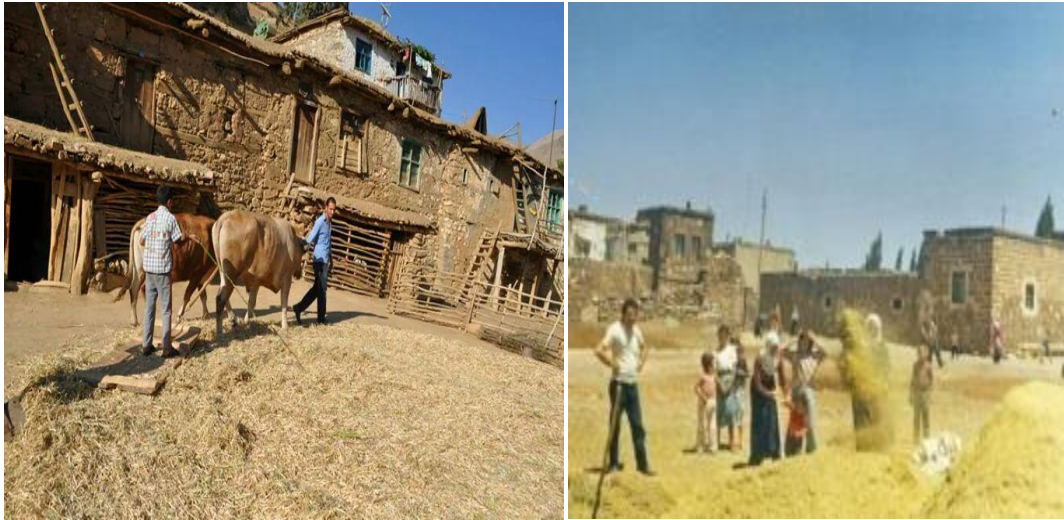
¹³ Mela Muhammed E`m Tem,Dewe Vezanu

1.6.4.Meşenu

Meşanu pe cuyî xeli kuenî.¹⁴ Ver meşenu cuyî virazenî. Aw, simer û her kên tîmuna. Pê bunki kuenî. Pê luex çarnenî û bena tel. Cuyi aw dunî. Bar çen rueju tîj duna piri ben wuşk. Ce cuyî mîn hegun di virazenî. Pîorin hegun di cuyîn viraştên.

Meşenu, xeli ani ward nanî ru. Ser cuy di nan ru. Xeli rafînen ra. Baye hewa vinenî. Hewa wextuna bî, des kênî xeli ra. Di ga anî û nîrî kên mil yîn ra. Meşenu virazenî kên nîrî ra. Meşenu yî yo tehti virazenî. Keru sipî dunî bîn yî ra. Yoyîz şin ser tehti. Ga rumen û meşuni xeli vaş yîra cî kênî.

Însun cuyînid qerene. Kum go biqerse wi bene şa. Kum go ge yî zafîw kêrde ser. Gure yi lez qeyene. Wext meşunu zê rueşun îw. Însun xewat ra tum gureytên. Meşunu kîyed kum buw dewij umene ser. Pîyor pîya gurî ser şene.

Şekl 36 Meşenu/Cuyîn

¹⁴ Remezun Kî Mehmud Mem Mîrz Al Qas, Vartax

1.7.HACAT(HEGUN –SARİK)

Hacat, guri di tima-tim bîn desîdo. Hacat pe zere kîd û tever kîd mişaktî bena. Vercû hacat teyîw. Qiw di bîw. Merek di bîw. Axuer di bîw. Hacat tek cad vunî hegun. Tek cad vunî sarîk.

Şekl 37 Lî Sifrîn / Sîni /Şarb

Lî Sifrîn

În lî, sifrîn ra (bakir)virazyo. Aw kênde. Nan ser adîra kênde germi pê xu şuen. Pê cilo şuen. Ver çir di, ver derî di, ver la di, ver yen di nan ru. Aw kênde zere li ra. Aw gîryena. Cînu ‘ewîl tûtun şuen. Barcu cilu şuni.

Sîni Sifrîn: Ser nan wêrdê. Sîni herne zîvel guretê.

Şarb: Pê aw wenî. Pê dû wenî. Ce depîştîş esto.

Şekl 38 Îskemli / Sandalî

Îskemlî

În îskemli dara guîze ra virazen. Çorêş ser vercî Dewe Valerid Arîf Ahmed Dorêş Xoeş viraşt¹⁵. Axe, mele, seda û şeyx ser nişen ru. Bîla înu wahar kî ser nişen ru. Nîweş ser nişen ru.

Sandalî in pere vejyo. Sandalî tehti ra virazyo. Berz virazyon û ser nişen ru.

Şekl 39 Saray-sered / Pircun

¹⁵ Hacî îbrahîm TUXAL, Dewe Şumegu

Saray

Dar guezînra viraşt. Pê çelmu bîn saray viraştê. Pê luxle zua bîn yîn viraştê. Pê saray xeli vetê. Simer kotê ser xeli şene war. Pê simer sera dîesveje dene kişt. Pê zingil(bîn simer) dene erî. Cewîz kêrde piri. O go pê cuyîn konî kêrde sarayra. Ay xelî sulu ho te. Sulo(kepêk)¹⁶

Muxul: Pê ardu vîjejenî. Ardra sulo vejenî.

Pircun: Pê xeli kên pak. Înay çelme he'yvunra virazyenu. Çelmi qul kêni.

Cînî he xeli cî vejenî. Xeli kêni sarayîr. Xeli ser munen. Bîn şin war. Bîn kêni wer kergu. Xeli benî tonenî.

Şekl 40 E'nbar Darîn / Sandiq-Qutî

Enbar Darîn

Çar çime enbar darîn bîw. Her yo çime bunç pîleyk ard kêr de ci. Çimo yo ard xeli, çimo yo ard kurîek kêrde de. Çimo yo ard palka kêrde de.

Qutî

Sandiq verînanid zaf mühîm yo cey yay biw. Sandiq vewa newî xud ardê zere kîye. Zere yeyîd vewa newî cilu kêrde de, xela kerdê de. Çît kêrde de, papîk u punç şalîn kêrde de. Xawlî û dismal kêrde de. Cîyez kêni de. Xemil ê vew kêrde de. Yoyîz

¹⁶ Naja Zeuh.Vazenu.e.e

sandîq ce lîmtîşîw. Çî mî lîmnene qutîd. Mefti qutî biw. Qelfi dena pira kîlît kêne. Tûtu neşkêne akî.

Şekl 41 Berdueş-Satil /Kûnêz

Berdueş

Berdueş pê munge untê. Pê şit berdê. Pê aw ardê. Nene adîr ser pê sare xu şîtê. Çemli ho pa. Tera vunî berdueş çemleyîn.

Kûnêz

Kûnêz darê qurçîerra viraştê. Pê kûnêz germ, buerxul kêrdê tera. Pê çemçîk (kunîyez lîr yîwu) kêni tira. Pê keşk virazenî. Pê şeurba pojênî.

Şekl 42 Geze Surjîn/ Geze Palax

Gezu Surjîn

În gezi surjînra virazenî. Surjîn rumenî. Berze surjîn rumenî. Vejjenu yen ben derg. Tera kêni kêni gezi. Pê tiwer gezi kêni. Surjînu pê la giridunî.

Gezu Palax

În gezi xuer xu yenu. Palax her cad yena. Şîn uncen ben wuşk. Nan pîwa kêni gerzi. Gezi palax pê zeru gezu kêni.

Şekl 43 Helmik

Helmik

Helmik buya weş duna. Buye helmik zere kîyed her ca gena. Kênu vercû helmik ra bîlezîk viraştê. Helmik kêrde baziwan. Kêrde xu des. Kenu kêrde mîl xuera. Helmik co berz dî yena. Reng helmik zerdu. Helmik seme buye çey hola. Helmik kêni mîn çey û şimenî.¹⁷

---

¹⁷ Hajî Abdullah BAYSAL, Dewe Derebueyt

Şekl 44 Ûtî ê Kuemîr-Zixal / Revîg / Qapun

Ûtî ê Kuemir

Ûtüge verîn dî bîw. Pê kuemir xewîytêne. Asîn ra viraştîw. Ser yâd ce depîştîş biw. Zixal adîrîn kêrde de, asîn ser yî qefîlnene. Pê cilu kêrde duz. Re re laçikiz eştê ser cilu. Pê cîl nî veşene. Re re kuemir tayîw re re zîyediw. Kuemir kuêlî veşene bene zixal. Kuemir zixal kolîniw. Ûtî ê kuemir gironîw.

Revîg/Qînad

Revîg wolçe di revîq yo tenko. Revîq dar tûyera virazenî. Pê xeli pê û kurêk mawen (ölçü).Waxtuna tenki çînîw pe revîq mawenî. Tek cad revîg ra vunî qînad. Weqa(bîr ölçü bîrîmîdîr. H'elyu: Ölçü mîktari) Xeli pê helbi ruete.

Kîlo-Qapun

În kîlo pê pirç, tontir, purt, gueşt, run, guez û bunglî sencene. Qapun tucçarud biw. Tucçar pe qapun tontir xeli û guretê sencetêne.

Şekl 45 Zîvel/Koedik/Kueçik

Zîvel/Koedik/Kueçik

Se o so vîst ser verçû inay zîvel virazyawa. Dar ra guzîer ra virazyawa. Dar guzîer ra tera kêrde. Yo ser mîn aw dî mendê. Barcî zere yîwo kiştunyî viraştê. Ser yâd nan werdê.

Koedik û kueçik: Dara guzîer ra virazyena. Zere yay dî kuîrek. Nan, mast, h'ew werdên. Şîtîş koedik lez beney.

Qetek: Herne teps dî şuxulnenî.

Tosî; Torî pîla zê kuedik. Nan wer dî çî kêrde de werdene. Hew kêrde de werdene.

Şekl 46 Hewen/Serhewen

Hewen

În h'ewenu. Kerawa pîl ra virazenî. Ser yayîd pê safîn û çakuç qul kênî. Sere yay virazen kên gulerîk. Xeli kên de. Payra vinen. Pê serh'ewen kuen. Xeli tueli ben. Xeli tîj vera fînen a. Bon zua. Bon wuşk. Kên ser sînî. Ser sînîd şun wi. Puşterira bon pak. O xelîr vun kerkeut.

Kerkuet kên germ. Kerkeut kên mîn dû. Dû nanî ser adîra. Nehu kên mu, puni kên mu û pojen wen. Kerkuetra keşk virazen. Keşk, kerkewt û dû tirşra virazenî. Pojenî û gîrnen kên gud. Nan tîj vera, bon wişk. Zimustun pojen wuen.

Serhewen

Serhewen dara virazenî. Dim pa anî. Dîm serhewen dar ra virazenî. Fekun wurîd hetun serhewen gulerîk anî. Ser fek serhewen raşt terakênî. Serhewen girun yenu. Darmeqi (Buğday dövmede kullanılır)

Şekl 47 Distar /Gorsî

Distar

Distar deh'ey kerê. Yok, ha binid. Yok, ha serid. Îne bîn zere yay qul kerdê. A qulid yo dar est. A serînîd kişte ya qul ha tedi. A kiştid destim dar kên pa. Nan ser yo bînanra. Xeli kên de çarnen. Weli kênî qul kera ra. Yo çeng vera kên pirira. Ta dunî. Ben pişrik, ben û ard. Zaf tur ta dasa bun ard. Tay tadasa ben belxur. O werde belxurîz kên pilik. Pilik werde belxurîa.

Yo yîz ben pişrik. Pişrik kênî saunu pîlu. Awa gîryeyî kên mîn pişrik. Barcê pişrik aliwnenî. Pê des kên gudu. Barcî ez kên mîn aw. Pojenî û pilixnenî. Kên tasu û run keli kên mîn werte yî u wenî. Buye pişrik zaf weşa. Tum pişrik zaf weşu.

Gorî

Gorî ze distarîwo. Gorîd di kêre estî. Kera bîn hîrawa. Kera bîn têla. Kera yey qija. Kera serînîd gulerîka. Ze distar xeli kêrde ser kera bîn. Ayga qulerîka ser kerad çarnene. Xeli bîn yeyîd bene tel.

Distar yo ten şuxulnenî. Kîyun pîorunud bîw. Yin xîur pê xele xu tunene. Yin xûir pê belxur tunene. Kerun distar di hefîyaz neqîrnene. Pê qedim û murç neqernene. Pê murç viraştê.

Şekl 48 Musenderi / Teht dîvun / Mînder

Musenderi

Vercîu in musenderi semed rakotîş semed runîştîş viraştîe. Her wadunt biw. Bînyî di ber he pa. Kişta çepit ce desmaj û sarjîtîw bîw. Co bînîd çî mî nene ru. Seryîd pilas eştê ser. Balîşne nene ru. O ser nîşte ru.

Seder/Teht/Sumya

În teh't darra virazenî. Ser yîd cil kên ra. Mînderu erzên pê yî. Cil cîr derzênî. Bîn yîd çî mî kên de. Ser yîyîd nişenru. Ser yîd kuen ra.

Sekîw-tahti

H'ere virazenî. Plas erzên ser yî. Însun ser yîd nuşenru. Ser yîd kuen ra.

Mînder

Ser nişen ru. Pirç mîşnanra virazenî. Çiftxas unenî ci. Barcî kinç renklî uncên ci. Qe misafuru virazenî. Misafir ser yînd nişen ru.

Balıřna

Înay balıřnawo qeslina. Yo niřenru û pařtexu řinci. Zere balıřnad qomıř virazen. Ser yîd cacım uncefn ci. Cacımız purt mîeřnana virazen. Qeslin dewîj řın derunra kên arî. Derid mîn aw zîemîd (çamur) yon. Balıřna qeslin wext mizafir û meh'qul umene dew dene ci. Misafiro pařte xu řene ci.

Şekl 49 Kulsi / Çunqal / Ce Titun

Kulsi

Kulsi ser niřen ru. Kulsi dara virazyenu. Ver berîd o ver pixerîd nene ru. Însun ser niřene ru. Yoyîz vewa newî bar vewi ser cah'de yayîd nene ru. Vate ma buîn. Îna vewud fum es yo çîn. Waxtuna vew kulsi kên berz fum yey ho cad. Nike berdîz vunî vew fum yay çînu¹⁸.

Çunqal

Çunqal pê pay vinen. Bîn dîes pîrun û qalun diw. Pê çunqal tutu konê. Îxtîyar pê çunqalu řon xu ver.

Ce Titun

Îtad Titun kên de. Waxt ra waxt Titun ujera vejen kên qutî ê Titun řimenî. Tût des yîn nîresen ce tûtûno.

¹⁸ Mehmet Emîn GEZGİN, Dewe Şumegu

Şekl 50 Gali/Tori

Gali û Tori

Gali: Muy biziwanra virazenî. Xeli kênde, guezi kênde. Pê paşt benî û pê her û qatir benî.

Tori: Zodi kênde zere torî. Berdê seme mişagtî. Berdê ku û yawu. Tori muy bizinra virazyenu. Torî zaf zixmo.

Xaşa: Simer kênde de nene ser qatir ser. Hîrî metri bene de. Plasra viraştê. Şîmuîr pê qefîlnene. Berdê kênde simer.

Puncner: Pîla ze gueçîn. Pê puncner fek pîleku deştê.

Sewi: Qijiw ze zerbi. Pê sewi sil kaş kerdê.

Hekku: Erzên qatiru ser. Zadi kênde. Pê hekku şîn tiver.

Şekl 51 Tawik

Tawik

Tawik darra virazyenî. Kaşe yî guzîyerra viraştê. Esteri yî mazînra viraştê. Lîng yî mazîn. Ser linguyra tehte gul kêrde, cuer kêrde piri. Di hetîwa tehte qul kêrde. Hek derguncî ser hek îz verunî ser kêrde piri. Waxt tawik kefunîr kaş kêrdê kap eşte bîn kaş viraştê. Tawuk pê kapu yawaş umene ser vora.

Tawuk pê gu, velg, pê kelmay, pê vaş û pê kêru kaş kêrde. Zimustun pê sil berdê mîn hegu. Pê sewuk berdê. Tawik kura velg û gûn ardê. Buse eşte bîn tawîk vetê wa lez nîşu.

Şekl 52 Zerbi / Çongil

Zerbi

Xirtîk zere lara virazyen. Xirtik bariw. Cumêrd viraştê. Pê paştê berdê. Pê her ardê. Pê sil berdê. Zerbi tawukra benî. Pê sil benî. Murî û payziwani kerdê zere zerbi. Zerbi berdê kêrde bîn herdali. Zimustîne vêtê werdê.

Çongil

Çongil dara virazyenu. Dar mazînra virazenî. Çongilu nan qatir ser. Nan her ser. Keolî kênde. Biru kênde an. Çingulu vaş kênde. Di çungil virazenî. Fek çungili virazenî û pê kindir giridunî. De'hey vernî û deh'ey pêîn nan ser qatîra.

Şekl 53 Dok / Esteri

Dok

Dok pê hîrî daru virazyena. Pê kindiru dîarra giridunî. Dok pê qem virazenî. Pê meşk şunenî. Pê hatun virazenî. Pê Titun şunî tî.

Esteri

Esteri gayînu pê zaf guru benu. Estere gayîn sari tera kênde. Estere yî vejen.

1-Pê însun daxnene. Pê herjum vêtê.

2.Hacamat kêni. Kard qul kêrde. Esteri dene pira. Guîn vete. Pê nîweşî vetê tîver.

3.Zere yî run keli kêrde de. Qul kêrde. Pê darî, nalçix û vaşturî sawnene.

4.Esterira dîm kard virazyenu/

1.8.TITUNE ŞİMTÎŞÎ

1.8.1.Tıtun

Titun ze şîtîl hegad rumen. Şîtîl tûtun xetun nan ru. Aw dunî. Ben yen pîl. Pê des tera kêni. Ver tîjîd fînene a. Doryoyîz versîd fînene a. Kêrde birunra bene wuşk. Kêrde qeşş gefş. Berdê zerid nene ru. Mengeni ardê ser qetikid kêrde werdi. Dene wera. Dolabe Titunîd nene ru. Tay tay kêrde qutî seme şîmtîş.

Bun herîniw û ser buno dariw. Zere kîyed cixari şîmtîte buy nîdene. Dumun cixari betê darunra û betê mîrdequnra şene. Duwaru heftunra hek pê kinç hîwin kêrde pak. Buye yî bene weş.

Şekl 54 Titun

Şekl 55 Qetik / Kardê Mengene

1.8.2.Qetik

Îna qetik ser Titun kê n werdi. Dar gozîerra virazen. Waxtuna Titun bene wuşk pêl bene wuşk ardê zerid nene ruî. Titun bene nerm. Kêrde qeş. Pê esteri kêrde werdi. Pê kardê mengene kêrde werdi. Kêrde qutî. Pê în Titun qel şimîtê.

1.8.3.Kardê Mengeni

Pê Titun kêrde werdi. Pêvaş kêrde werdi. Titun nene ser qeteka. Kardê mengeni nene ser tutînî. Kêrde werdê.

Şekl 56 Qel / Taqim / Quti

1.8.4.Qel

Qel Serik kerara viraştê. Zere yî şimîte. Taqim telu suîzerra viraştê. Zere taqim qul kêrde. Zere taqim simîte. Titun rumute. Titun pê des tera kêrde. Ver tîjîd kêrde wuşk. Payîz kêrde mîn aw. Bene nerm. Kêrde mîn velg. Kêr de mîn val. Kêr de gişt. Pê mengeni ser qetikid kêrde werde.

Kîsîk viraştê. Kîsîk eşte cew xu. Kêrde zere zenbîl. Çeli û pîy nene ser. Qel kotê ta. Nome Titun şimtiş pê înu bene: Qel zenbîl-serik/qelun- pîpo/ taqim/ qutî ê tûtîn.

1.8.5.Viraştîşe Taqimu

Taqim dare sîyerra, dare kokeîra, tadorra, telira viraştê. Yo şax sîyer tera kêrde. Ze cax şemsî yo demir ardê. Dara ze ok viraştê û la kêrde pa. Kaşkêrde dene pira şene şene qul kêrde. Ciğare xu kêrde zere fek taqim û şimîte. Şexep pê taqim qul kêrdene. Qal viraştê.

1.8.6.Serîk

Kera sîpîrra viraştê. Kera ner mîw. Zere kera vêtê. Kişte kera qul kêrde. Dar kokîer qul kêrde. Kêrdê pira. Doryoîz teli Dewe Akrak ra ardê. Pê taqimu viraştê. Titun qel kêrde de.

Suîzer e simel: Dare suîzerra Titun viraştê. Titun suîzerra viraştê. Kêrde mîn pel şimîte.

Şekl 57 Pîya

1.8.7.Pîya¹⁹

Qene bahvîra û guzierra vejîyenu. Pîya kêrdê mîn wel û gîrnene. H'ewid kuenê. Tek cad pê şuenik kuenê. Pîya bene nerm. Nene kera sipî ser. Pê di h'ey keru sîy dene yo bînur. Adir vejene. Bene çila hîn nîşenê huna h'etuna serse.

1.9.ARÎ

Arî ver lad yen viraştiş. Şew ruej xewptîyen. Her dewid arî biw. Arwunu arî şuxulnene. Xeli, cew, kurîyek û girgil tunene. Nan xuîz arîd potê. Siye arî de'hey kerunra virazyenu. Mîn werte keru qul ben. Bete mîn kerun xeli tunyenu. Xeli, cew ben ard.

---

¹⁹ Hajî İbrahîm Şumegu, Dewe Şumegu

Şekl 58 Siy e Arî / Vung u Çerx(gund)

1.9.1.Arî û Hacatu

Bîn arî kerira dîwar uncenî. Ser yî dar kêni. Ser yî mîrdeq kêni. Ser yîy qenenî. Ser bun ra luejin virazenî. Arî ver lad viraştê. Awe la umene vay. Vayra umene vung. Bîn vungid mastîer biw. Aw ujera umene dene bundîr. Pêlun bunra sot vetê. Ujera aw şene la. Ay luejinra vung piri kêni war. Mastîyer dunî fek vungra. Vunî wa awe yey zixm bîyu.

Qate bîn arîd çerx nûn pa. Qate serîd sey nanî ser. Sey kerira virazenî. Ser seyîz sewu nanî ser. Sewu tehtira virazenî. Çemçequ dara virazenî nan ser siyya. Çemçequ leqenu seura xeli yen war. Çemçequ sot dûn. Aw binid zixm gung arî çarnena.²⁰

Serid kera (sey) gerena. Xeli tunen an kêni ardu. Kêna zere kuexa ardu. Kuexara pê wuyî vetê kênde galu. Mesax biw. Ard umene mesax ujera dene arî. Mesax kerara virazyenu. Înguri go kêni tera vunî; arwun. Arwun şew ruej xewtîyenî.

Arî ver awid, ver derîd û ver vayîd virazenî. Pê awa zaf arî gerenu. Arîd xeli, cew, kurîek, duekmi, girgil, xelê safî û xeles wesar tunene. Tifaye; Arîd ard tîdune kênde mîr. Mîr ujad werde. Nan nene tifaye ra. Sey bena germin nan nene pa.

Mijd: Heq arî 16/1 uw.4 revîq 1 weqaw

²⁰ Azîz Mahmût Hês Ferh, Dewe Gorsî

1.10.KIYE

Şekl 59 Bun Verînu

1.10.1.Bun Verînu

Sere henzar newse puncas di bun virazyo. În bun Dareyen di dewe Şumegun di ay Haj Mahmut Qema. Eka eru merd. Laj yî Hajî İbrahim ho tedi. Wu nuşen ru. Eka in bun di qat. Bîn yî axuer ser yî bon. Kişti yî merekê simera. Ser merekid h'oli esto. Holi qe rinuştîşo û qe qonaxo. Awîno wado pîlîr vunî. Mînew wade cînanîr vunî. Melîs: wado qijîr vunî. Qiw: Wuertex wadunîr vunî. Qiw din un pojeni. Berayî: Çîku zîyed tedi nene ru. A'wi: Wado pîlîr vunî.

Şekl 60 Şertê Bun / Luex

1.10.2.Şertê Bun

În şerti dara valîerra û dara mazînra tera kêni. Kên pîyor. Zere bunîd bete wadunid viraştê. Barcê her û simer keîn de tîmuna dene piri. Bete wadunid cî kêni. Wadi kî bene germi. Yoyîz warid kum virazenî bete yîn cî kêni. Şertik kêni. Yo kiştîd kuen ra, yo kiştîk qatix tedi nanî ru.

1.10.3.Luex/Madrum/ Bungurîn/Qes

Lueğ kerara virazenî. Kiştun yey simen û qul kêni. Kiştun yeyra qesu kêni pa. Vercîu dara qes viraştê. Barcîu asîn ra viraştê. Pê ser bun luex kêni. Vun wa dalpê nîw. Luex kêni wa bun bişedînîw. Ver vor bar vor luex kêni. Simer şun bunra. Luex çarnen bacîe. Yo ten luex çarnenu. Zaf zehmet yo giruwo. Tek cad luexra vunî madrum. Tek cad luera vunî bungurîn.

Şekl 61 Pixeri / Aldun

1.10.4.Pixerî

Pixerî ver sobed bîw. Zere kîyed duvaraid viraştê. Bîn pixerîd kere bîw. Kere bîn pixerî telîw û birqyene. Dor ver yey kêre tad bîw. Nu nene pa. Tadayî potê. Zere pixerîd adir kêrde wu. Pê adir nan potê. Çeli nene qal ser. Çî wer, şerba potê. Lule bîn adîr potê. Pixerîd kuartêl kêrde mîn adîr. Pixerî rueş dene zeri. Herne çilad pixerî bîw. Pixerî zeri kêrde germin. Cîl kêrde zua. Şone duwar çuexu nene ru punç xu

kêrde zua. Luejine pixerî bîw. Dumax cuer şene. Ver pixerîd qunax kêrde. Mesla vatê. Guez şîkîtê.

1.10.5.Aldun

Zere dîesîd yo ca viraştê. Nîvîn kêrde de. Ujera vatê aldun. Aldun mûhîm yo cekiw. Lehîf, balîşna, duşeku kêrde de.

Şekl 62 Holingi / Kênfi

1.10.5.A'î-Holingi

A'î û holingi ver berîd virazenî. Ber tîver tedi anî. Ujad nişene ru. Nan potê. Ser a'î sifirni pîl ardê. Bîn sifirni di estun ardêne. Ze wade kîw.

Kênfi ce desmajû. Tera vunî tualet. In penîra virazyo. Vercû çînîw. Şene kêndalu.

Şekl 63 Bunki/ Wuyî-Mecilfi/Girti

1.10.6.Bunki

Dara gozînra viraştê. Dim dene piri. Waxtuna şîlî varase pê bunki bun kuene. Cad cad luex çarnene. Kumcadîz çal bîwse pê bunki kuenê. Yoyîz bunki pê cuyîn viraştê. Ce cuyîn kuenê. Suernê bunîz kuene. Kumcadîz dalpê bumenese gav kêrde û pê bunki kuene. Bunki pê ri dene bunu. Mecilfî pe vor ritenî. Wuyî darîn û girti pê vor ritê. Dara guezîn ra û mazîn ra virazenî.

1.11.ÇILA

Çila zere kiye kêna rueş. Çila tarî ra yoyî vejena. Tarî di seme rueşt dor yo tenki dor yo lembe qaz dor yo zuîk dor yo tûr kêrde rueşt. Zemun verînîd pixerîd adir kêrde rueşt. Bîn çilad wundêne û guri kêrdene. Aşm tever kêrde rueşt. Zereg vejyene guri benê. Hîrî û çar hetîya çila bîw.

Şekl 64 Tûr / Zuîk

1.11.1.Tûr

Tûr pê velg giridun. Pê vaş giridun. Valere mazînra û xirtikra virazên. Verînan vatê:²¹ tur ma tadene, ma pê kêra kuenê. Sare yay adir nene pa. Şew bene çila. Rueşt dene dor ver xu. Dar mazînra(meşe)turu viraştê. Fek yîn kuney. Barcî adir nene pa. Tur bene çila tarîd.

1.11.2.Zuîk

Verînan ver lembe qaz zuîk viraştê. Zuîk herne çilad nene ru. Herguem îz ze zuîkunîw.

²¹ Hajî Bahrî Haj Keleş Kî Bek, Vazenu

Şekl 65 Çila/Lembe Qez

1.11.3.Lemde Qez

Çila tenki ra virîaştê. Fîtlê kêrde de û qaz kêrde de. Kulp nene pa. Duvara ce yey viraştê. Şunî fînene ta. Lambe qez punç û hot çarîyes numra bîw. Qaz kêrde şuşin yay. Fîtlê kêrde pa û fîtlê yey la ra viraştê. Şuşî nene ser. Pê adirge kolî ê kîbrît nene ta. Waxtuna kotê ra lembe pif kêrdene. Ver lembe tekne bîw. Gaz kêrde de û la nene pa. Le yey adir nene pa bene çila. Waxtuna adir zere pixer di kêrde wu. Pê adir zeri kêrde rueş.

Şekl 66 Ruej Şin Awu

Ruej Şin Awu

Mê'ne ya tîj şun dîyen şina û bena vîn. Ruej qeyan. Îtad kû Çotla ra yo manzara untîya. Tîj ha xatir xu wazena. Zerîk he tiwere se numaj şunnî dîyenu.

Zereq

Tîj serse vejena û duna kefunîr. Tera vunî zereq.²² Waxt zereq wext xewato. Rakotiş yo nîmunenu. Cûmîerd şin mîn hegu. Cînî kî kên pak. Arayî nanî ru.

1.12.NİWEŞÎ / TEW GURETÎŞ

Nîweşî yo nîweş kuen tera vunî. Vercû nîweêî zaf çînîw. Wer yîn zixmiw. Zaf guri kêrde. Nîweş nîbene. Run keli û gueêt werdene. Şit û dû şimîtê. Tondir werdene. Tontir vunî dermun nîweşîwo. Xesti çînîw. Mîn xud îlîm go yoyî wend hekîmiw. Cînî hekîm bîw. Cînu kêrde weş. Dundun pê la û pê gaz kaşkêrdene. Vaş nene ser dundun. Hacamat kêrde. Şuşe nene xuera. Sari dejene. Çît pe giri dene û bene weş. Tek nome nîweşî cîerid ma nîşt.

Şekl 67 Gaze Dunduni

²² Mehmet Emîn GEZGIN, Dewe Şumegu

Gaze dundun

Pê çelîk qul kerdêne. Çakuç dene pira. Pê qum û kartîk kûrde pak. Îna gaz Dareyenîd Dewe Seyfunîd îna mêrîk viraştawa. Nome yî Hajî Eşref. Hajî Eşref vatê;²³

-“Ma cuyîdîw.’Hul mî dudun guret û bermene. Ez gerawa gaz dewid çînîw. Yo merdim çînîw het mara biw. Mi vaz da ez şîya kîye. Asîn şewax ra mi vet. Mi demir ke dije. Pê çînkû mi qul ke. Mi pê çakuç kû tel. Mix mi da piri. Mi gaze xu viraşt ez şîya hega. Tud çim gînî mi rema. Mi pişde dudun yî mi guret yo hew mi vet. Tud bi rehat. A sera nat mi hot ‘hey gaz şîkîd. Dewid dundun mera pêrsîyen. Kum venen mi ez şîna dundunu vejena.”

Dundun

Dundun dejene karm kotê ci. Şene vaş ardê adir nene pa. Mastîyer kêrde fekra. Dumun şene zere mastîyer karm fekre umene war. Dundun qiju waxtuna dejene pê la giridene kaşkêrde dundun vejyene. Dundun pîlun pê gaz kaş kêrdene. Bag; Bizir veşnene. Dene pê mîlra. Ujera bene weş.

Qizînêr

Yo dareka tera keh’ve menejîk vejyanu. Aydar qene yay tueli kên. Ujad bivin vejyên. O bivi îlaç mîdî u. Ay terge pêren bîrîne yinid inay dun pira. Bîrîn bena weş.

Tehîl

Apandîs vunî. Soelaxud dewe Sîya Surid yo merdim emelîyet û tehîl kêrde.²⁴ Neşter darra viraştîw. Dare dirik eşte ci. Pê esteri birnenê. Pê derzîn dêştê. Jar: Safra Kesesî

Sari

Yo sarexu pê şîmuydu û pê kinç giridene. Kinç sare kêrde pît û sare vinêtê. Yoyîz tontir wêrde sari vineytê.

---

²³ Hacî Eşref Yener, Dewe Seyfun

²⁴ Hacî Necat DOLGUN, Dewe Nebûn

Cax

Cax qe tuexme viraştê. Cax a asnîn eşte adir kêrde sur, nene pîze însunra. Pîzi daxnene. (Mîde dînleđîrîyor.) Tutu qijîrina kêrde.

Dakmak

Qatir yo vaşwen. Yoyîz ver yîyîd vaş çîn. O go ver yîyîd vaş çîn dakmak ben. Dar kên fek qatir. Pê gueçîn gîun ver dudunra vera dunî. Qatir ben weş. Hîn eşkên vaş buer.

Şekl 68 Paşmuri

Paşmuri

O go paşmuri kuen zere kîyed paşt ser kuen. Lingun xu uncên xu. O bîn desun xu kên mîyyîra. Desu kên pîtdumar erzên wu. Guîn şınawar het lunguna şına, merdim ben rehet.²⁵

Hacamat

Çîm ‘her çîm qatirzîed bar bikerse çîm yî yen. Waxtuna çîm ‘heyvun nîr nase ‘heyvun geber ben. Bîn çîmîd ze guajak yo çîkest. Derzîn cîor kên pîra, kîenberz. Pê cîlet tera kên. Heyvun ferqît nan ben hol.

²⁵ Mehmet Hakim DOLGUN, Dewe Şumegu

Bizir

Qirike merdîmîd bizir umene pê mîlîd veşnene. Pê pîa veşnene. Qirik bene weş.

Hemlik

Belxur, xeli û ‘hewik wuen tuexmi ben. Mal kuen pîzi. Pê kişt dene pîzêr. Pîzê sot dene se hemlik bîw. Pê pîst pê maşa pîzi daxnene. De ‘hey nene kişt raşt. D’e hey nene kişt çepa. Tûd bene weş.

Zerik

Zerik kote ziwan. Ziwan kêrde berz. Esterê dene piri. Dumarra guîn umene. Pê gueçik cor dene piri. Bar yo hefti bene weş.

Şiktiş

Suel ardê hak paçulira şikite kêrde ser kinç dene pira. Bene weş wari.

Cî vetiş

Ling cere vejya se ling cê gozeka pê kindir giridene. Safîn ardê ser lingra dene piri. Safîn şene bîn ling. Ling şene ce xu. Kift vejyase gini an erzên bîn çaqli cor dun piri kîftyî cad ce xu gen. Kîft giri dunî.

Ger

Mîllet ger vetê. Pê pilasu xu kênene. Bene weş wari.

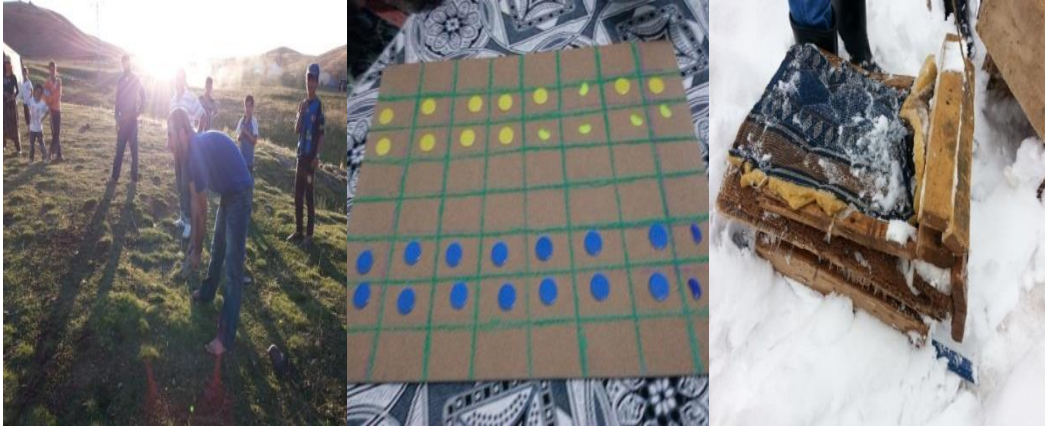
Tuexmi

Tût tuexmi ben. Pîze tût kênî a.Şîş kên mîn adîrra. Bena sur nanî pîze tûtra. Pîzîd rîm munense yen tever. Pîze tût bar çores rueju benu weş.

1.13.KAYKÊRDÎŞ

Kay pe tutu bena weş. Tutu ruej kay kêrdene. Kayê umnu û zimustun bîw. Pîlunîz kay kêrdene. Tek kay binid ma nîşt.

Şekl 69 Şel / Daxmî / Taw

Şel

Şel pê cûmêrdu bene. Yo kêra pîl ardê. Yo rez viraştê. Lingun xu ser rezra ardê kera pê desu eştê. O go zaf berz wi e bînu bîerdê.²⁶

Daxmî

Daxmî pê di tenu kay benu. Şîyes hey tek yo heta nanî ru. Şîyes'hey teku heta bînra nanî ru. Yo bînu benî. Însun pê zeke xu kay kênu. Tek kum vercûu qeyense o daxmid şin.

Dîr

Dax untê ser bunîd. Warid yo çîzgî viraştê. Yo heta yo biw. Heta bînîd e bîn bîw. Kum xetra şena weta des xu dene yinir remene umene. O go depîşyase ga şene ci.

²⁶ Ramazan BAYLAN, Dewe Derebueyt

Şekl 70 Hel / Nimtik

Nomê Kayu Bînu

‘Hel:-Nimtik: Helid yo ten umaren. E bîn şîn xu limnenî.. Qîd: Di hey keru nan ru. Çûa kên piri dun piri hetunaça şu.. Kap: Zere linge bizu. Erzên pay vinerse kay genî. Kap (Aşık oyunu),

Qazî: Şeş ‘hey keru di kîştîa kêrde de. Wurîd hetunra çar ten bîw. Keraeştâ dene keru decayî piru. Kere şîyewu se ga şene yîn.

Kişik(satranç):Kişik pê di tenu kay bena. Kaye veînana. Wext herbid vejyawa. Kaye kişik ze herbîya. Medresun kişik kê kerdene. Tek kişik d înye; Bîyer(al),Tun bit(îlerlet) ,Kişş(Şah).

Newik: yîri kere waxume yo ca, yo hîzadîw di kere ay bîn dunî wera. Di kêra ay bîn bîmunî se ina kay ti genî.

Yirik: Pê hîrî keru kay kênî. Heftik: Pê keru kaybena. Vîstik: Pê vîst hey kerukeybena.

Çal: Pê guezu ke kênî. Ward ard kênî. Hîrî metri dûrra erzênî.

Kayê bîn înye; Xar (Mîsket), Guejak, giştîni, çunç

Şekl 71 Hors / Tador / Zel

Hors

Qol tîfing viraştê. Dar guezîn tera kêrde. Zere yî pê şîşa sur qul kêrde. Hors eşte ci. Yo kişte het ver û yo kiştê het pê. Dar pêra dene piri. Sot vetê û teqene. Tum yînîz weşu.

Tador

Zereyê vetê, qul kêrde. Kerdê queltîfing. Kinç kêrde fek qeltîfîngra. Kêra kêrde ci pêra şîş dene piri. Ze gulî şênê.

Zel

Zel dar ra virazenî. Zel dewunid cenene. Derdu kêrde tîmuna. Zel 'helala. Pif kênî. O go dudun bîwse zel pif kênî. Zel şone ce duwarîd pif kêrde.'Heyvun çarnen pê zel anî. Duwar benî aw.'Heyvun pê zel ardê gom.

1.14.WARI

Wari co go berz ra vunî. Hewe yî û vaş yî weşu. Heyvun berdene wari. Şît heyvun warun di ben zîyed. Dewîj wusarid şîn wari. Qatix wari weşu. Qatix wari vayu. Qatix warî peri kênu.²⁷

Aşme Hezrun di şîn wari. Qatiru ani, çel-çaputu erzên ser. Çî wer kîye en kêngalu. Erzên qatirser. Heyvun kêng dîar şînw arî. Di u hîrî aşm warid munenî. Qatix warî zaf weş. Warid ‘heyvun vaş, vil, çeri û puş wenu. Awe warî serdina. Awe warî ‘heyvunîr weşa. Warid însun xem guena. Cor doki şun ver. Dokira çila aliqnenî. Şew lez kuen ra. Serse numajid wurzen. Qatix warî zaf tum. Hewe warî hol. Keşkulu qeyan yen dewu. Qatix rueşen. O go munen wuen û hetuna sera bîn.

Şekl 72 Wari

Vor

Vor aşme Temmuzîd warira û kuyunra ardê kîye. Berdê kêrde mîn simer. Bar yo hafti vetê. Simerra kêrde pak. Ardê kêrde mîn dû. Kêrde mîn şîruni. Ardê dareyenî ruetê. Kêrde zere meşk dû ru vetê.

²⁷ Cemîl Keleş Wûs Kep, Dewe Çotla

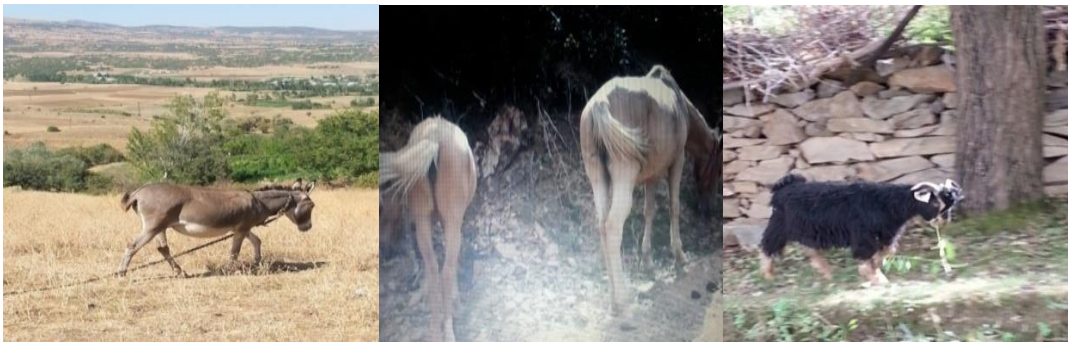
1.15.DUWAR

Şekl 73 Biz / Berun / Munga

Tek Nome Heyvuni

Kavir: Di sero, Berun (Koç) Hîrî ser, Her Ner, Hera munkêr, Mayîn: Dişî at, Astuer: Erkek at, Qatir a may, Qatira ner, Ga, Munga. Golik, Biz, Tuşk: Yo û di seru biza ner. Kêl: Hîrî seru biza ner, Bêziwani: Çar û punç seru biza ner, Meşna, Verak, Bîzek, Astorin(Nî zîyawa)

Şekl 74 Her / Mayîn/ Alu

Her

Her pê bar an. Nişen ci şîn guîrî ser. Pê în her şîn wari. Kolî an. Biru an. Xêli an. Simer an. Pê her cit kê. Pê sil ben hegu. Pê zivil ben hegu.

Mayîn

Mayîn pê cîrît kênî. Pê vaz dunî. Nişen mayînu. Qatir yo kêyer zaf mûhîm yo ‘heyvunra. Pê qatir bar anî. Nişen qatiru.

Alu

‘Alu quejra viraştê. Şimuyd a muyun viraştê. Pê quej giridun. Alvun kênî fekî bîzira. Darra virazenî. Wa şît daye xu tey nîwer. Şît bizu wa tey nîw.

Kap

Mazînra siyînre viraştê. Kîndir kêrde de. Eştê mîn mungu. Kap kêrde mungu mil. Kîndir kêrde kapu. Munge şew yo bînanra nîkuene.

Şekl 75 Yemlix-Kum-Ar / H`ewi

Yemlix-Kurn-Ar

Îna ar h`eyvun tera simer, vaş, û gewen wuen. Viraştîş ya kere û çumira virazenî. Ser yara mînd erzên. H`eyvun ser giridun. Gayîn tera çî wuenî. Ruej hîrî hew wende. Mungê tera çî mî wuenî.

Hewi

Aw kê n zero hewira. Hewu tera aw wêne. Şuna şun aw dunî heyvunu.

Şekl 76 Palon-Semer / Hemut

1.15.3.Palon

Palon nûn her serra. Palon nûn qatir ser. Pê bar an. Pê qolî an. Pê vaş an. Pê simer an. Çar çungîl darîn yî est. Çungulun kolî û biru an o kaş kên. Palon zere ya qomîş, qulaf(keçe) tever yayîz pilasra virazen. Vernî yeyîd verben est. Mîn werte yad bînpîzik est. Pênî yâd pêybend esto. Waxt nûn h'eyvun ser û pê ben ya erzên pueç, pîn pîzik yadî giridûnî. Verbent yayîd giridun û ben guri.

He'mut

Înay h'emuta. Kên mîl qatîra. Qatir milengaz kên pa. Pê qatir cit kên.

Şekl 77 Zîn / Gem / Reşmi

Zîn

Zîn nan ser astuerra. Nan ser qatira. Axe, mele, sede û şeyxu nîşte ser zîn. Pê zîn şêne cek. Wurd kiştun zînîd zengû bîw. Pê zînîd gueç bîy. Bîn zînîd bîn pîzîk bîw. Pê bîn pîzîk giridene. Puestira viraştê.

Gem

Îna gem kên fek astuera û qatîra. Demirra virazen. Pê inay gem astuer vinarnen. Vunî wa hedî şu. Pê kaşkerdîş gem astuer vazdunî.

Reşmi

Şun sare astuer û qatir û guelîko. Pê giridunî û pê kaş kênî. Pê nişenci kaş kênî û vinarnenî. Pê nata wete dunî.

1.16.CE DUWAR

Gewê Duwar

Gew birunra virazenî. Axatu erzên mîn werti. Nûn pa. Pê tûr giridun. A'rd kênen biru erden a'rd. Dor ver yî h'er kên de. Axat nan pa û girîdun. Kuetek cor şun ci wa pê pêncîn a'rd nîgîn. Ber tedi an. Şertik virazen nûn pa. Semed qefilnayîş bergili kên pa. Wasil kên bergilawa û qefilnen. Umnûn buzu, bîzî, meşna û vera kên de. Îna gewe 'heyvuna. Kîşte gumîd birunra virazenî. Ber nan pa. Rotu erzên de. Pîercîn kên. Şertik nanî pa. Pê tur giridunî. Weş şedyena. Diwar kên de. Heyvun qij kên de.

Şekl 78 Gewe Duwar

Şekl 79 Xîjîd / Xil

Xîjîd

Ayga ser yî qefîlneya ayîr vun xîjît. Înay xîjîta. H'ewi werdi kêne de. Doryeyîd keru nene ru. Ser kerud dar nene ru. Ser darunud pêl kên ser. Barcîz h'er kêrde ser. Xîjîd umnanî wenik umene. Cinavir nîresene duwar.

Xil

Xil pê keru virazyena. Kere nûnî pîser. Tedi nişen ru. Nan wer tedi pojyenu. Zere yed umnanî koen ra. Warid virazenî. Guelku kên de. Saweyu kên de.

Axuer: Gayîn, Mungu kên de.

Gumi: Ce duwar

Xueş: Erzax kên de.

Toli: Astuer kên de(ce yeksîmu)

Kuez: Bîzeku kên de. Vareku kên de.

A'lingi: Astuer şin bîn yî

Şekl 80 Mexelca / Guer e H'eyvun

.Mexelca

Mexelcad 'heyvu n tedi kuen ra.' Heyvun mexel benu. Helid 'heyvun yen guer. Tedi guer kê. Helid û şewid tedi guer kê. Mexelcad guer ê Hayvunra vunî.

Şekl 81 Çale Kergu / Kerre Kutîk

Çalê Kergu

În çale kerga. Kerg haku kêna. Yo di hefti haku anî. Bena qip. Barcî kuena serra. Yo di hefte lîru vejena. Des puncîyes hey lîru vejena. Şumik: hîndî, 'Alalik: horoz

Vax verînan wextuna çik bar kêrdene. Îna mesla vatê;²⁸

Kerga sura; bare nura / Kerga gora; bare 'hora

În qaf; bare caf / În het; bare Çet / În qot; bare xet

²⁸ Yo cînî Derehemedun ra, Dewe Vazenu

Kerrayê Kutîk

Kera pê mirç qul kêni. Zere kera vejenî. Aw kêni de. Kutik ujad aw wenî. Şit û nan wer kêni zere kera. Kutik û del yen uja wenî.

Şekl 82 Kue

Kuezê Guelkan / Bîzuyan

Zere axuer dî awurnen. Kotueku duîn bîn bunîr. Pê piştequ giridunî. Hetuna nîmi qefilnenî. Ber tera anî. Bir kêni bîn yî, qef kêni bîn yî. Guelku kêni de. Ben kuez guelku.

Kiştâ bînîz kêni axuer. Munge he tedi. Guelîk bîn lingu nîkuen. Wa guelîk ujad germinîw. Wa ujad guelîk pîlîw. Kuez bîzu bîzî ze daye xuera ben an kênin kuez. Bîn kuez velg kêni bin. Vun wa pê rîeq nuîk.

Şekl 83 Bexdedi / Şertik

Bexdedi

Bexdedi dar ra virazenî. De 'hey te'hte binid nene ru. Ser yîyîd e te'htu bînud nan ru. Are yînîz veng verden. Bismal dene piri. Kêrde bexdedi. Bergila ber ce 'heyvunra anî. Kîndir kên berra. Ta dunî. Pê qefil nene. Pê ber dar erzênci.²⁹

Şertik

Valfer ra virazenî. Bir valîn şax di seriwo. Tera şertîk virazenî. Çar 'hey mîyu kuenî û şednenî. Pê şax valîn vawenî. Mîyunu tîwer kuenî. Şaxu yo serra benî yo binra benî. Şertik kên ber gew.'Heyvun wa nîw tever. Nene ber axuerra vatê wa hewa muna şu zeri.'Heyvun pê buy bîw.

1.17.ADET VERÎNAN

Vewi

Vewid cumîerd ser bunanid guvend kay kêrdene. Lingun xu pît dene piri. Cînî bîn bundîw. Cumerdu her qul kêrde. Cînu şene solun yin kêrde qulte bun her kêrde ser. Yo bînud kay kêrde. Guvent weş kay kêrde. Çepikunîd nomêy tekin biw. Bismalu kêrde mîn desun xu waxt çepukid desu dena piri. Dejene û guvent war nîmendê. Zuma şermi heya ziwane. Barî vewi zuma wuxtuna vew umene remene û xu lîmîtê. Vewunîd heni biw.'Henî dene desûn xuera.

Vewa Newî: Vewa newî şene berî. Çire ce vistore xud xiver nîdene. Ce vistorînîd nan nîwerdê.

Des eşte yo bînu(Yardimlaşma): Mişak umene yo bînur des eştê guri. Bun viraştîş dî, velg birneyîş dî, vaşun dî yo bînur bîhek yârdim kêrde.

---

²⁹ Hajî Omer YENER, Dewe Ver Kî Kal

Şekl 84 Rueşun / Meydun Dew / Qunax

Reuşun

Reuşun dîn îslum senî emir kerdi ina rueşun kêrde. Serse numaj rueşun kêrde. Yo bînu pêrsene. Yo bînu zîar kêrde û lewu nene yo bînanra. Barcê kî kî gerene. Dîvun nene ru. Yo kîyed umene ca. Nan ardê uja. Nan xu werdê. Tutu kîye kîye gerene. Eşkij, guez, suetele dene arî. Tutu cilun xu û şun eşte bîn balîşna serse vetê. Êtî bene. Kum yers beyew se wemîşî viraştê.

Meydun Dew

Meydun dewid merdim ser kerunid niştru. He yo bînand qise kênî. Kêf yo bînu persenî. Ver bunîd helid nişen ru. Heli ver ber tivera berz yenu. Zemun verînuw tucar umene îtîa. Duwar dene û gurêytê. Hajî kalawin ê şapîk yîy vawîtînî (Vawît: pînî kêrdiş). Belaz ho dim nalçîx virazenu. Daxmi kay kenî. Tutu top kay kênî.

Qunax-Dîvun

Qunax dewu m'ene yo ca. Lûel werden. Çey werden. Xiver denen. Mesle vatên. Sera newî kîyunra qawurmi û tontirru dene arî. Lûel werdê. Kal viraştê. Kal û cînî viraştê. Kî kî gerene. Pîlu niştene ru xever dene.

Qunax dî cemaat virazyenî. Mele ceko hol dî nişene ru. Axe co pîl dî nişene ru. Hewadîs yo bînan ra vatê. Duwar xu pazar kêrden. Bahs sed kêrden. Dewîj umena yo cam melse vatê, dêk vatê. Qise kêrden. Dîvun kêrden. Yo ruej yo dîvunîd

yo mesle ‘Hel vejya.’³⁰ Kuya gueşun însun ra. Yo merdim şu Çotla unîo cîneyî Hel nîna lewu. Heval yî vad:-Hajî Hel ha ça?

Yî vat:

-Hel kota gene qemî. Yena nîna qe nîna.

Şekl 85 Paşt/Derzino Piri / Berkuli

Derzo

Merdim ho Seyfun dî kolî benu. Derzi no piri ho şin. Kolî pê paşt benu. Verînan pê paşt her çî berdên. Kolîu, sil, velg, vaş, gu, fekî, simer, kîver, keru û dar pê paşt berdên. Pê aw berdên. Pê îxtîyaru berdên. Qalu û nîweşu eştê paşte xu ser.

Berkuli

Yo cad yo bimir. Dew pîyor şîn mezel kênen. Xetim wunenî. Hîrî ruej ce te’z dî vinenî. Merîk xerîv yen şîn ce te’zî. A kera ga nan ser sare mezel ra vunî berkuli. Yo mezel dî yo berkulî estu. Berkuli kereyî dewîj vercû virazen. Mezel qeyen. Bar mezel berkuli nanî ru. Her kênen ser mezel. Pê lingu cawen.

---

³⁰ Hajî Behrî Hajî Keleş Kî Bek, Dewe Derehemedu

1.18.XÎL

Nome xil zafu. Tek cad vunî derzi û duerin. Xil firaq qiwu. Cer ze meriwa. Xil Dareyenîd Dewe Cunsêrîd virazenî. Axlebî cînu viraşten. Berde pê qaturu ruten.

Şekl 86 Viraştîş Xil

1.18.1.Xil

Pe xil nu pojenî. Pê xilliko nanî wer pojenî. Xil ra vunî derze. Tek cad vunî duerin. Gava sur pê lingu tîdunî. Tek qum ver la ra an kênde. Gav û qum tî dunî aw kênde tî dunî. Ser çerxun dî pê des ta dunî virazenî. Hîrî se'at mîn adîr dî munena. Barcê hetuna serse tever dî munena. Xil bena serdinPê xil dî nan pojenî. Pê xilun dî yemek pojenî. Nan wer xil zaf weş yenu. Çî wer tedi tum yenu.³¹

Şekl 87 Çerx/Murcele/Demîr

³¹ Fata Xez, Dewe Cûnsîyêr

1.18.2.Çerx /Murcele /Demîr

Pê çerxu xiliko virazenî. Çerx tadanî û pê desu xil dor yî virazenî. Barcê pê murcela kênî raşt. Pê asînu qel dunî.

Şekl 88 Deziwan / Meri

Deziwan: Zere yey dî nan pojenî. Di hey hîrî hey nu pojenî. Nu nanî pîwa.

Meri: Meri h'era sura virazen. Aw kên de. Aw tedi bena wenik û bena serdin. Cer îz hesta û xilun ra virazenî. Cer ze merîwa. Zap run keli kêrde de. Zap dî run nî 'helyene. Zap hacatun xilun ra virazyen.

1.19.WERE HEYVANAN

Heyvun velg, vaş, simer, kuspi, kelmay, gun, piringol, argut. Simer û xelî wuenu.

Şekl 89 Velg Wuşk / Kelmay

1.19.1.Velg

Velg dara mazîn ra yen. Payîz ‘awil muşak şîn birnenî. Pê darî birnenî. Velg kên girzi. Pê ture xirtîk(sağlam) giridunî. Girzu di û hîrî ruej fîna. Ben wuşk. Herdal idara virazenî. Doryoyîz lord virazenî. Ser lordu d kên pîser. Zimustunîd pê tawuko anî. Kişte gumîd dunga virazenî.

Girzu cunî de. Bîz, meşne, tîşk, kel, kelje yenî wenî. Ruej di hew wenî. Hek hele sewe û hek hele şunî hewîn vere dunî dunga. Bar dunga biryî anî u kên werdî nan pîser. Şunîn nanî ta. Ay ga munena o wusar kênî pêrjîn.

Velg aşma payîz pêyînîd kêrde herzali. Kêrde çardax. Yo di berz kêrde herzali. Se payziwani, murî payze kêrde mîn velg. Hewa piri nîdene. Zimustunî fekî werdê. Nî reng yî nî tumyî nîxerpyena. Qatik kêrde de. Mast tirş kêrde pêleku û kêrde meşku eşte çardaxu. Zimustunî însunî werdêne. Kum; Lorê velgra vunî kum.

1.19.2.Kelmay

Hîrî çeşît kelmay esta;³²

1.Kelmaye qawax: Kelmay ê holînra vunî. Pê desun nanî ru. Dî serunra hek terakên. Dun bizu.

2.Kelmaye kelmîyîn: Ardra yena.

3.Kelmaye gîldar: Dar bene gird. Şîn gîl yay ra terakênî. Dun bizu. Tum yey weşa. Bîz pê ben xurt.

Şekl 90 Guîn / Pringol / Argut

1.19.3.Gûn

Çar çeşît gûn hesta. Yo şîr gûn yo ‘heş gûn yo sîya gûn yo xezgûn. Xoez gûn ben berz û tum yî tal. Şîrgûn şîrun. ‘Heyvun pê ben hol û xurt. Sîyagûn ‘heyvun pê ben xurt. Payîzra payîz sîyagûn dunî h’eyvun. Tele yî veşnen. Umnûn pê darî kên werdi. Gûyînu kên pîleku û ben kênarû. Heyvun pîl wenî. Gûn pê qazmi vejena. Gûn lewun berziwanra û kefunra yenu. Gûn an ver bergumî. Kên lor û zimustunî cem cem kên werdi û dunî ‘heyvunî. Gum –Pringol biz pê yî bene xurt. Tum yî şîrîniw.

³² Haneftî DOLGUN, Dewe Derehemedu

1.19.4.Piringol

Piringol kêrde ser dar bunra. Ser mîrdîeqra kêrde rîez. Barcîe ‘her kêrde ser. Piringol pê dor ver kumo gurêtê. Pê çardax viraştê.

Muncik: Dare mazînra virazyenu. Ture mazîn kên paerzên geven. Bînra taduîn geven vejen.

1.19.5.Argut

Argut potê mîn awid gîrnene. Kil kotê ser yî mehkem pojene. Hew kêrde de. Run keli kêrde mînyî. Werdê û barcî arguda pêyînîd çînene dene duwarî. Awîl cit kên. Pê gucit kênî. Kên filu payîz.

Wesar hena cit kênî. Sak kênî. Bezre argut erzênî. Huncî sak kênî. Xetu dunî piru. Barcê pus (sulama) kênî. Kên duz. Pê ling kênî raşt. Aw dunî ci. Des ruejuna hek aw kênî. Bar yiris punç rueju yen çîniyeyîş. Yo ser hîrî hew çînenî. Kên patîl. Pê darî kên werdi. Dene ‘heyvun. Wesar ‘awîl însun werdê. Mîn awid gîrnen kên tar, kên mîn berxul.

Şekl 91 Vaş Çîndîş/Mişaktî/Xerar

1.19.6.Vaş

Vaşu pê tirpunu, pê qiruno çînen. Pê dest raşt destum depîşnen. Pê des çep dîm tirpun depîşnen. Vaşyer parya vinenu. Yo ling ver şin. Yo ling numnenu. vinen. Het çep ser tirpun ben an. Tirpun nata wetê ben an. Vaş binra çînon.

Tirpun yo verid sawen. Tirpun vun, wa koel nîw. Tirpun pê kartîk pê masat sawen. Waxt vaşun aşme Guluna. Aşme Gulund vaş û argut çînene. Gulun `d des kênî pê. Waş bar çîneyîş hîrî ruej kênî xorîn. Xorîn dima pê çungul ta dunî kên patîl. Patîl punç ‘hey punç ‘hey nene pîser. Barcî bar yo ‘hefte bene wuşk u pê qatiroberde kêne wuşk. Serbunanîd dîz bene wuşk. Serbunîa nene pîser. Payîz merekra lejun viraştê kêrde war. Zere merekid nene pîser. Dor yo vaş benu palax.

Xerar-Tuerbê Simer-Xeşa

Turbe simerin pêyîn însun simer kêrde de. Fek yîn pê la deştê. Pê heru û qatiru kaş kerdêne.

Şekl 92 Lore Vaş/Ture Vaş

Lor e vaş

Vaş çînen ben wuşk. Kên tapuel. Tapuella kên girzi. Girzu bèn nan pîser kên lor. Neylun erzên ser lor. Doryoîz çadir erzên ser. Doryoyîz xet vejen. Zimistunî dunî ‘heyvun.

Tûr ê Vaş

Tur vaş tadunî. Di tenî türe vaş tadunî. Pê girgirik vaş ta dunî. Vaş yen benu tûr. Pê tûr vaş ken girzi.

Şekl 93 Giririk/Sundun

Giririk

Giririk pê türe vaş tadene û viraştê. Demirra şîş viraştê. Dîm yey dara virazenî. Dîm yey zere yey qul kêrdene. Demîr şîş kêrde zere dara.

Sundun

Sundun pê tirpun kuenî. Sundun asîn ra virazenî. E'rdîr kuenî. Îtîad dunî kolîra. Tirpun nanî ser sundun ra. Pê çakuç kuenî. Pê vaşturî kuenî. Pê darî kuenî.

Tirpun

Tirpun pê vaş çînenî. Vaş deg çînenî. Dim tirpun dara virazyenu. Fek tirpun asinra virazenî. Tirpun pe des parya vinen vaê u xeli çînenî.

Şekl 94 Mîleyf / Vaşturî

Mîleyf

Di h'ewmîleyfest. Yok, darîna yok asîn a. Asînîn kurid virazen. Dim darîn şunci. Pê xeli o vaş o cew kên patosîr. Pê simer kên torbi. Pê simer kên h'aşa. Mîleyfa darîn pîor dara virazen. Viraştîşye daro. Pênîya pê çemre h'ayvun giridun. Pê simer vaydun. Pê xeli vaydun. Pê kurêk vaydun. Vaydunîş mîleyfiz kên berz xeleyî ward munen û simeryî bun cîa.

Mîleyfe demirid a'rd qul ben ay mîleyfe darîd a'rd qul nîben. H'er mîn simer nîbena. Mîleyfa demîrîn fek yey o dîye hîrosimer ser yeyra nîvunen. Ayra xeli waxt vay bîdse mîleyfa darîn şuxulnen. Waxtuk tîj vera ment se o çerme yay pîyor tequn. Qe mehfizikerdiş erzên mînaw. Dilguese: Bîla mîleyf hîrî guese îz hesta.

Vaşturî

Vaş turî nomi yew ho ser yera. Pê vaşu çînenî. Pê xeli çînenî. Vaşturî kên xudes. Pê des vaş, xeli, kurêk û cew çînenî. Pê des çep xeli depîşnen. Pê des raşid vaşturî çînenî. Soni vaşturîz esto. Pê soni vaşturî kên tuj. Pê soni vaşturî sawen. Ru sawen vaşturîra. Kere soni sîyawa. Pê sawen. Dim vaşturî dara virazen. Xeli, kurêk û cew sebeb gu pê vaşturî çînen vunî wa guese yî tera nîwk. Pê tirpun bîçînse guese yî terakun. Vaşunîz kumce tirpun tedi nîxew tenase pê vaşturî çînen.

Şekl 95 Merek / Simer / Luejîn

Merek

Simer kênî de. Vaş kênî merek. Zimustunî dunî ‘heyvunî. Merek kerira virazenî. Ser merek ‘herra virazenî. Şewax pa anî. Luejin ê simer ser yeyîd anî. Vaş pê derî kên werdi. Pê nalçix kên werdi.

Luejîn ê Simer

Luejin ê simer ra vaş û simer kêrde de. Pê mîleyfu eşte ci. Barcê zere simerîd vaş nene pîser. Luejin bete darunid ze şewax anî. Ujad mîrdequ nî ardê.

Mermeq (Delîkten mayina üstten gönderîliyor. Boru şeklînde yer yapiliyor

1.20.NOMEYE CAYAN

Şekl 96 Reyi-Rar / Vay / Kef / Kêndal / Gav

Reyi: Cogo însun û ‘heyvun şîmse tera vunî reyi.

Vay: Vay raaw ted yena şîna bahçun. Şîna ver kîwerû.

Kef: Kîştun berziwan ra, kîştin kuyun ra, kuştun kêndalun ra vunî.

Gav/Çurîer/Mesgar: Vay ra aw gên se tera vunî gav.

Şekl 97 Qulte / Çir

Qulte: Qulte co go aw ere vejyene. Îtêr vatê qulte aw. În qultunîd yo qoel hîraw se, yo qoel xueriw se qulte virazyene. Qultun radesmaj gurête. În yo qoela vatê dîre'h.

Çir: Mîn darunra û betê hegunra, kuyun berziwanra aw umene. Pêl dar nen ver awra. Çir tera vatê.

Şekl 98 Helaf / Hezaz

Helaf: Co go hezaz umose ujera vunî helaf. În dewun Dareyenîd helaf zaf esta.

Hezaz: 'Ard kefra umene war bene tefun. Ujera vunî hezaz.

Şekl 99 Beyari / La/Le/Deri / Hega-Yega

Beyari

Beyari îfad çînî rumid se tera vunî beyari. Bete kuyunîd aw umene se tera vatê deri/la. Co go rumen se tera vunî hega.

Şekl 100 Ristim / Çiqir-Wek / Çir / Dirum

Ristim: Ristim dar bîn 'ardîd ca gena. Cexu kêna hîra.

Çiqir: Ay het bîna. Wek: Het serîa vunî.

Çir: Ser çir berz teravunî.

Dirum

Keru kêndîş yî zehmet. Dirum ‘erd yî wuşk.

Max: Dar yen yo rîz. Ay ra vunî. Firk: Aralikli, Belqina: Çî te di çin Hega:
Belikni: Doryî gema zere yî raşto, Raşti: Co go raşt, Kef: Yamaç uçurum, Kêndal:
Yamaç, Kû: Dağ, Gaz: Sirti, Reyi-rar: Yol, Rîez: Sira, Çixir: Ağaçlıktakî geçît,
Herîn: Iz, Lewu: Tepe, Deri, La, Xirp: Harabe evîn yerî, Gordexun: Yeni viraştên.
Ser yenî qefilnene. Bene çimi awt era werdên. Qed ker: Ser darun dî gîl yîn qes kênî.

Şekl 101 Holîer / Valîer

Holîer / Valîer

Holeîrun ra lewu kên ben nanru. Aw dûn tim tim. Holîer ben pîl. Birnen
rueşenî. Kên qeru. Kên te’hti. Valîer dar gena, pêl gena. Versî valîer qalina. Versî
valîer weşa. Pêl yay dunî heyvun. Dar yey bena mîrdîeq. Çotiw bena keulî.

Şekl 102 Qiyapi / Herdali / Aliqneyîş

Qiyapi

Darra virazenî. Şax yey pê darî tera kêni. Dar bena pak. Pê pêrn virazenî. Qiyapi pê tur giridunî. Dor gew virazenî. Pê biru virazîse tera vunî pêçîn.³³

Herdalî

Darra virazenî. Berzî virazenî. Şene ser herdali. Cinawir nîreseneci. Gew û hega pawenî.

Aliqnayîş

Dîesun bunanra, estun bunanra însunu tera çîmi aliqnena. Semed meh'fizî aliqnene. Şîd xu, tontîr xu aliqnene. Vatê wa pîsung te nîuk. Vatê wa mere nîwer. Yoyîz çito ho aliqneyî reheat nî bene vîn.

Şekl 103 Kolî / Bîr

Kolî

Kolî kura û yawunra pê nalçix birnenî. Pê qatiranî. Bar ver berîd an war. Pê nalçix kêni werdi. Nanî pîser. Zimustun nanîta. Pixerîd nanta. Pê nan pojen. Pê wuer pojen.

Bir

Bir velgra virazyenu. Duwar velg yî wen û bir yî ujad munenu. Biri sobad û pixerîd nanî ta. Pê çey pojenî.

³³ Hakkî TUXA, Dewe Nedarun

1.21.FEKÎ Û KÏVER

Fekî dara terakînî. Se, alînç, salînç, murî, payziwane, mîşmîş, xok, zeveş, guez, se bîn a`rd, engûr, tûy, tey û be`hvî fekiwe.

Kîver nanî ru. Şîtîl kîver esto. Xetunîd nanî ru, Kulmî kênî. Balcûn, îsot, kartuel, xiyar, sîr, pîunz, balcûn sîye, bunglî û kûy kîver.

Şekl 104 Lul do piri-lulkêrdîş / Bonqlî / Kulmî

Lul Do Piri

Dar pê birik tera kênî. Pê miqar mîn wertira qelişnenî. Şax dara bînanra anî virazenî û dunî piri. Bezre yey tumnenî. Her kênî dor ver yay. Pê kinç û pê neylun pişen. Pê la giridunî. Bar yo di aşm kînç yî tera kênî. Dar şax kênû. Wesarid aşî kênî. Umnanîyd kênî a.

Het Arçînî d yo Armenî daru lul kêrde. Yo Musluman waxtuna dar lul kêrde ûnîa o Armînîra. Armînî pu vet. Qeyîl nîw yo bun tera. Armînî tera vati dezge û sanat ma be.³⁴

³⁴ Hajî İbrahîm Şumegu, Dewe Şumegu

Bunqlî

Bunqlî bir ce ver. Hemu pîş yen birunra. Lewe birinra konî tewer. Bunqlî vil kênî. Bunqlî genî. Xete yîn vejenî. 'Heftura hek tena aw dunîci. Bunqlî tera kênî û pojenî. 'Heftunra hek bunqli vejyenî.

Kulmi

'Ard gewu kulmi kênî. Kartûelu û bunqlî û kîweru kulmi kênî.' Ard tay tay kên wu. Şitil nanî ru. Bar şitil kulmi kênî.

Şekl 105 Dirik / Puni / Yexîç / Tehîç

Dirik

Dirik payîz pêyîn vejyenu. Tele yîestu. Dirikra şîruni virazenî. Dirik înyaz werde. Dirik teleyun. Dareyî telira wa. Tuy yî sîye. Aşme Tewaxîd vejyanu. Dirik tezu wenî. Dirik ra şîruni virazenî. Dirikra şarbet virazenî.

Puni

Puni waxt qîşkekuw wenî. Pojenî û kênî germ. Ben tar û nan wenî. Kên wuşk seme zimustunî. Kên mîn şorba. Puni ver derunid, ver yenid û ver awid vejyanu. Pê des çinyenu. Kên werdi. Kên tar. Kên germ. Gîrnenî awayî bena dermun. Kên wuşk.

Yeğîç-Xînc

Yexîç pojen kê n tar. Tar wenî. Dermunnî weşîwa. Gîrnen aweyîz wenî. Kalîz wenî. Teli werdi ho pa. Tehînc; Kurra yen. Engura sîyawa. Tum yî tirş.

Vînceli

Kûn ger ser yî qefilnenê û tera kêrde. Şît yî umene tever. O reuj bîn û şîd yey bene wuşk. Tutu tere vînceli vetê. Vînceli pê cawutê.

1.22.VIRAŞTÎŞE BANAN

Şekl 106 Viraştiş Bunu /Mînd /Ser Bun

1.22.1.Ban/Bun

Mişaku her ardêne. Aw kêrde mu? Her tî dene. Uja nene ru. Yem viraştê. O serse pê dîes nene ru. Dîes pê keru xiştu viraştê. Pê kêrkaş kêru kaş kêrdene. Ce yem viraştê. Çumir kêrde ser kera. Kera bîn cuer nene ser. Yo bînu piştê de. Dîes kêrde temum. Mîy eştê de. Ser mîyra yo gark şene. Hena mîy eşte. În hew mîye bîn daru eşte. Dar kêrde raşt. Max max mîrdeq kêrde. Ser mîrdex piringol kêrde. Her kêrde ser. Pê bunki kuene. Luex kêrde.

Mînd

Mînd holera virazen. Bun viraştiş dî kê nî duvar. Bete kerun d erzênci. Vun wa keru yo bînu depîş. Wa duwar zixmiw. Mîyîn di di nanî ru. Bete mîyînu dî pîşteku dene piri. Keru xurdi mîn duwar dî kêrde de. Ser mîyuni kêrde yo. Ser yîn dî keru û çumir nene ru. Qat qat nene ru. 'Hetuna dîes bi qey. Mîyîn goş dî nîyene ser yo bînu. Yem(evîm temelî)

Şekl 107 Sulev-Lexew / Paşuer

Sulev/Lexew (Direnaj sistemî)

Bunu kerunra viraştê. Yem bun ardê. Pê yem bunîd çal kêrde a. Lexew viraştê. Ser lexewid kêre nene ser, her kêrde ser. Bun kêrde temum. Vor û varunîd aw umene û lexewid pê bunîd şene tîver. Bun nî numene. Zere bun duvar kif nîkuene.

Paşuer

Pê bunî kênen û ayra vunî paşuer. Pê bun kê nî hîra. Her û keru ujera vejenî. Pê bunîd ce suelev virazenî.

Şekl 108 Tori / Toep/Giron- Ziwanap

Tori

Ma'zeme torî raştîqîn muy bizun ra û pirç mêştun ra virazyon. Tori viraştîş yî pê kerkît virazen. Wuext şî mişagî nan turaq kênde, te benî. Şîn tiwer pê zexri dun arî. Guezu kênde. Sey kênde. Qorçu kênde. Payzi kênde.

Sagul mişak pê duvar viraştên. Dês pê sakul kêrden raşt. Çakuç, mala, qedim, kueçik, meli, wuyê xerç, guegliu û bismal pê bunu virazenî.

Mişak waxtuna bunu virazen xud tori ben. Zere torid qedim, kueçik, şueqel, sîlmi, miqar, la, mixu kêrden de. Pê înuy dîesun virazenî. Şone wext şîn pêş dir zade xu kênde. Ben yawun. În zadi kênde tori û tîj nîresana ci. Run keli tedi nîhelyon. Tontir tedi buy nîdun. Waxt nan bî se şonu toru kênde a taşt xu wen.

Toep/Giron/Ziwanap

Toep ser yay asîn, dîm yay darîn. Pê kêru şiknen. Pê meyînu kuen. Zaf giruno adawi ra nome yey giron no pa. Wext şatî gîna kerar û zixm ra kêra şîkêna. Bena dije. Bena werdi. Kum yo kera wişkiw pê safîna nene ru. Pê tuep şîkitên. Kum go zixmiy tuep weş şixulnen.

Şekl 109 Zerzeli Rezgi / Çungal ber / Destim

Rezgi

Rezgi demir ra virazen. Verne rezgi kên cot. Pê asînu dunî ber ra. Co bîn dî yo asîn virazenî û numnen. Rezgi kên pa. Çungal berra anî. Çungal ber kên rezgira. Ber şedyenu. Destim dunî ber ra. Pê dîes pişen de. Ber pê destim benu a. Kolot ra vunî çengel. Kîlît ra vunî kesa û qafle.

Şekl 110 Ber / Sixfîyal / Şewax

Ber

Ber bunan tiwero. Viraştîş yî dar ra wo. Dar rê guazyer ra viraştê. Qe zixmî wa nîşîk. Daru pê meşar kênde texti. Meşara unîtên. Meşar yo dîar ra depîştên yo zî bin ra depîştên. Kaş kerden yo ling şene yo ling umîne.

Dar bêne tehti. Bîn ber ra vatê; bin ber. Ser bere vate; ser ber. Ber pê qeflik qefilnen. Ber kîlît kêrden. Tek cad verber za vatê çarber. Çar felqe ber bîw. Safîn darîn dene çarberu nîr. Wa çarber pê dîese vinor. Duz kêrdîşe yî pê qul bene. Çarber: Kîştûn ber ra vunî çarber

Sixfiyal

Bîn berrî za vunî sixfiyal. Tek cadîz bîn bun ra vun çarber. Serkîlaf pê ‘her û kerun ra viraştên.

Şewax

Pêncerîr vunî şewax. Pênceru qîj ardên. Pueste varequ dene pira. Rueş umeney zeri. Zimustun dî germin mendên.

Şekl 111 Singal /Sifini

Singal

Singal dara virazenî. Erzên bîn sifirni. Sare singal teverid munenu. Nîzdê di û hîrî vîncew teverid munenu. Bîn singal birnen. Wa aw nîyu dêsu.

Sifirni/Suerni

Dor bunu nîm metre hewara anî. Dar bunu u singalu berz anî. Sifirni virazenî. Sifirni nîverden aw û varu bigînîr dîes bunu.

Şekl 112 Estun / Şerîd-Qatîl

Estun

Estun dar ra guezîn ra û dar ra siyin ra dar ra mazîn ra virazen. Estun gerek zixmuy û raştîw. Fek yey dîlangezûw. Bîn estun kera tad nûn ru. Ser estun ra şerît şîna. Estun bun vinarnena. Yo bun holiw estune yîz hola. Yo bun xiraw estunê yîz xirawa.

Şerîd

Dar ra mazîn ra, holer ra virazen. Keru nanî ru. Ser kerun dî yo şerîd erzên de. Şerîd werte yey yena nişena estun. Bar şerîd daru max nanî ru.

Şekl 113 Max / Mîrdeq

Max

Bîn bun mîrdeq kuen de. Bete darun ra vunî max. Max bete di daru max bena. Rez rez nûn ru. Max rez reza.

Mîrdeq

Mîrdeq dar çeşit ra virazen. Taşnen û wa hol bîyu. Mîrdeq gerek bare nîben. Mîrdex dun bun ra. Ser mîrdeq bir û velg kelmay piringol kên sera. Ser yîyîd çumir kên sera. Sifirni virazen.

Mîrdêq ser darun dî kêrden raşt. Dar mazîn ra val, holîer viraştên. Ser mîrdêqu velg kêrden de. Velg nîverden h'er bî werî.

Şekl 114 Derinca

Lergun/Silim/Mîerdun/Derinca

Tek cad vun derinca. Tek cad vun mîerdun. Tek cad vun silim. Pê derinca şîn co berz. Lîngun xu nun ru pê des pişen de. Çîmî co berz ra an. Pê derinca guri kên. Ver holîngi dî derinca virazen. Derincar ra şîn holîngi.

Şekl 115 Avaz/Herra gor / Gav

Avaz

Zere der dî bîn kefun ra vejyena. Kêrden pîlekun. Ardên kîyun. Kêrden mîn aw. Bene nerm kêrden tera. Hîn alewnene. Pê kînç dene pira. Bene zûa rengo gor guretên. Bunon verînun pîyor avaz dene pira.

Gav

Gav yo h'ere wa. Înay gav yo bînu pişena de. Her cad nîvejyena. Pê inay tendur û bunon sawixnen. Pê xilko virazen. Pê xilo virazen. Reng ya sûra wa.

1.23.PUESTÊ

Puestê çelmir ra vun. Gayîn, bizun û mêşnun sari birnen. Pueste yîn pif ken. Pe kard puesti kên. Puesti suel ken. Puesti finen ra. Puestê hîrî heta virazyenê;

1.Poste gayîn ra çirax, nîrî (rîşt) lekun viraştê. Pê mîleyf viraştê. Pê saray û pircun viraştên

2.Poste bizun ra meşk viraştên.

3.Poste mêşnun ra kuel viraştên, kêrden cum û kêrden def. Ser kotên ra. Kêrden cil.

Şekl 116 Meşk/ Kerî /Destîk/ Terjîn / Gendar

1.23.1.Meşk

Meşk pueste biz ra virazen. Biz puesti kên. Wela germi virazen kên zere puestun. Ruejîk tedi munena. Ruejîk muyun pê desun uncen. Tuerjînu virazen kên pa. Pif kên û fek yî giridun. Ver tîj dî aliqnen bena zixm. Di û hîrî ruej bena wuşk.

Kerî û destîk virazen û kên pa. Engerî virazen kênî destik ra. Meşk diryene pînî kêrden. Ay ra vunî diqalik. Kumca d` meşk diryene ê uja d` dar eşten ci. Pê şîmuydun dor yey wuşk giriden. Dirneyîş meşk aliwnen.

1.Dû kêrden meşk. Meşk berdên kêrden bîn velg ra. Dû zere meşk d` bîn velg dî bene ze cemed. Mişagu mîn hegun dî dû serdin werdên.

2.Meşk run keli kêrden de berdên rueten tucarun. Tuccar pê şîş sûnen. Şîş kêrden zere meşk ra. Barcîe run gureten

3.Qê zimustun dî tontir kêrden de û eşten bîn erd.

4.Aw e wer kêrden meşk.

5.Meşk kêrden kêlek.

1.23.2.Gendar

Qene darun ra gendar vejyen. Gendar kênen mîn aw. Renk dun aw. Meşk erzên mîn gendar. Renk gena û bena sur. Çelme duwar erzen mîn aw.

2.BEŞE DIYIN

2.1.ANKET

Ankêt henzar tenu ser viraz yawa. Punç sorî ma viraşt. Çolîg dî henzar ten ra ma pers kîa. Persdayîş ma niştîw. Yîn wend û yîn nişt. Anket yo pel serraw. Tek cad qeyîl nîw anket dekerî. Însun terseney.

Zazakî zafînu hemuna qise kêni. Anket mad nome termû ca ca yo bînu nî pişen de. Xil tek cad nîziwanî. Şêl yo kaye Zazuna. Zafîn nîzuna. Pê inay anketu musey.

Bar anket hîrî hey anketoru anketu wendon. Barcê grafiker ser grafik vinert. Grafik punç persdayîş ser viraşt. Sûtun grafîxî û pasta grafîxî viraşt.

In xewate anketu pe musdeyîş benu. Nistîş ma Zazakî Dareyenî dî het Zikte serîw. Tevera binek qefilneyî menda. Zazakî Zikte xu ser umîya û şîya. Çolîg d` in persdayîş ma ziwaneyîş holiw.

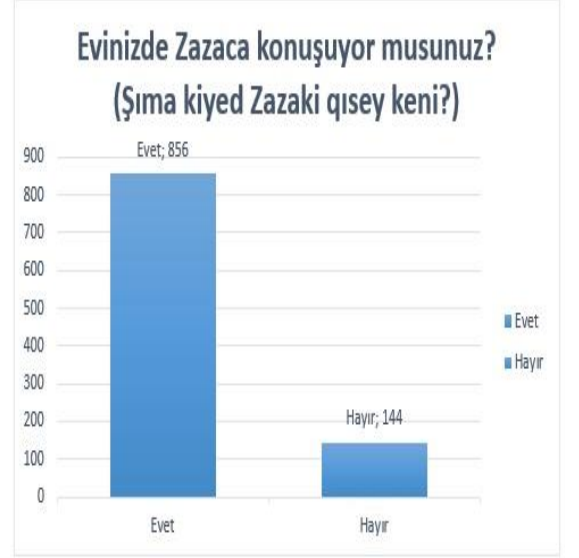
2.2.FORMÊ ANKÊTAN

Zazaca Dîl ve Termî Anketî

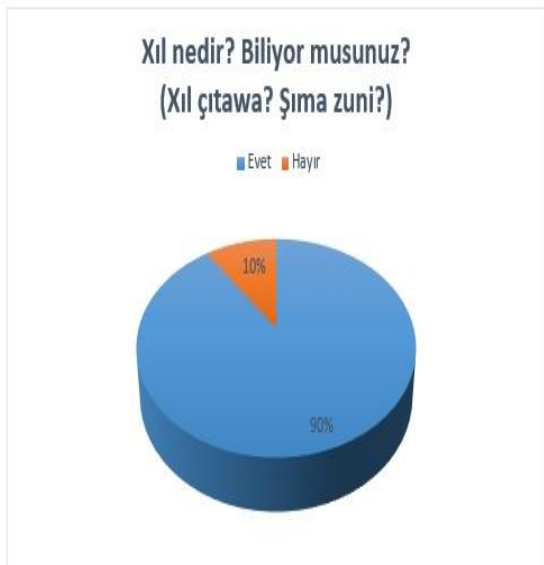
Kutucuklari x île îşaretleyînz

Sorular	Evet	Hayir
1-Evînzde Zazaca konuşuyor musunuz? (Şima kîyed Zazakî qisey kênî?)	☐	☐
2-Xil nedîr? Bîlîyor musunuz? (Xil çitawa? Şima zunî?)	☐	☐
3-“Dar vil ke “cümlesînîn anlami nedîr? (Dar vil ke çito, me’ni biker?)	☐	☐
4-“Kilawa Wekin” sizîn evînzde var mı? (Kilawa wekin kî şimad esta?)	☐	☐
5-Şel atma oyunanu bîlîyor musunuz? (Kaykerdişê şêl eştiş şima zunî?)	☐	☐

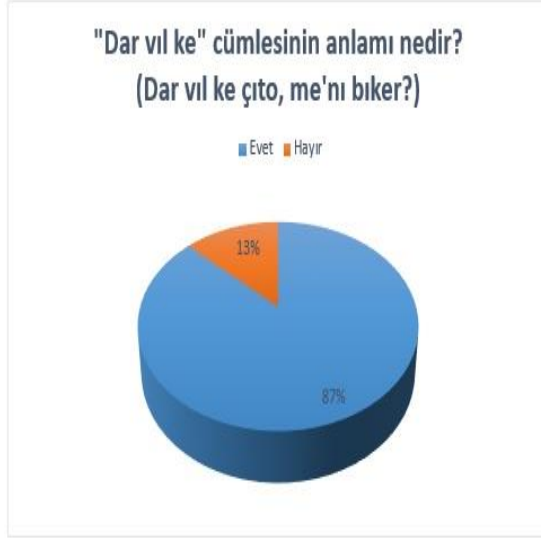
2.3. GRAFİK

Grafik 1

Grafik 2

Grafik 3

Grafik 4

Grafik 5

PÊYNIYE

Xevat ser o xevat esta. Ziwun ser o xevat zaf meşequet yo gurowo. Dor yo raşt ez şîya dor yo çep ez şîya. In guri tay mendiv bèn tîmîyuna. Zazakî daldi di menda. Dormalê Zazakî ziwunî girun estî û zazakî zî rengî ziwunan bînan lez gena. Termî û vatê yî pê guri ser benu.

Xevatê hegayun hîn çin î. Dewî bîy zey bajarun pîlun. Dewun di televîzyon esto. Qehweyî estî. dîwunî şonî hîn qediyê. Sîyaset kot mîyun biron. Sîyaset kot bîn ziwunon. Ziwunî sîyaset, televîzyon û qehweyun yobînan nîgenu. Qiymetî ziwunî pê vateyun yenu medyun.

Ma pê ina xevat berêk kerd a.Yone ca di eg Huma cun bidu ma kuenî cehdî ser. Eg zazakî bibu ziwunî nuştişî hedî-hedî wurzena pay. Eq yo nameyê inî hacetun biziwan, ziwan cayê xu di vindenu. Nameyê inî aletun bişixuliyu, ziwanayîş yîn benu nîzdî. Wexta go ma şîyî Dewê Cornî Hacî Sabrî vat; Ti çi ume ina dewê ma? Ma zî vat; -Hacî, ma semedî ziwunî zazakî hê gerênî. Hacî vat;- Malim, biniş vesayîte xu û şu kî. Çünke Zazakî welatî ma di merda. Ez unêna vewê mi vuna hulî xu ra; Hulem şu golîkleri getîr. Badî in qisi ser ma bîy vila.

Eg dewijî ziwunî xu nîziwanê, kum ziwanu? Qum pê ziwan xu Serra. Qum pê vatê xu serra vinena. Qum pê kultur xu serra şina. Ziwun vatiş di yenu yo ca. Ziwun pê qal yenu yo ca.

Eka in ruejun di vernî Zazakî bîya a. Nuştuş û wendiş bîyu zaf. Nameyê hacetun bînati di benî vîn. Pê in xevatun, nameyê hacetunî eslî vîndî nîbênî. Ma fotrafî hacetun untî û wa xiyalun di vinderî. Vîr tudu pê in tez virazyenu.

Ma henzar merdimun û cînan ser o ke kîye xu di hemuna Zazakî qisey kênî anket viraşt. Zafinon ziwunî xu ziwani. Ma in anket di inay musê ziwun ser o xevat çita wo. Ma anket da grafîk rî.

Wexta zey ma dewun ra gerên ma qet çirêx nîdî. Çünke ço hîn çirex xu pay nîkênu. Herinê çirexun, solûn kênî xu linga. Solun ra vunî ayaqabî. Ayaqabî

çekuyêka Tirkî wa. Ziwan ser nome bînu ser lez tadîyenu. Ma şîy yo dew. Aryunî bayî lajîv. Manayê felqê arî nîziwan. Hîn yo xeli nîrumen. Bajarun ra ardun gêni. Senî hacetî arî bî vîn û hina zî nameyê yîn bîyu vîn.

Ma şîye kî yo çolex. Çolexî va hacetunî şalun bîyarê. Lajun yî va ma eştî tever. Lajun yî şalun ra fum nîkêrdenê. Nameyê hacetunî şalun vîr yîn di nîmendu. Eg semet şiyeru ziwunî semet zî şinu. Barcê tek hacat ser gumî ra ardî. Inî hacetî ge mendî ma fotraf yîn untî. Nameyê yîn nuştî. Vînbeyîş hacetu pê qîskêrdîş senc yênu. Ziwan pe qîskêrdîş şin dîyar yen cîyer.

ÇIMEYÎ

Abdurrehmun Semun Hes Qas, Dewe Xoşek.

Azîz Mahmût Hês Ferh, Dewe Gorsî.

Cemîl Keleş kî Wûs Kep, Ware Çotla.

Dat Sabrî, Dewe Cor.

Fata Xez, Dewe Cûnsîyêr.

Fîlît Kî Mahmut Wûs Kêp, Dewe Derebueyt.

YENER, Hacî Eşref, Dewe Seyfun.

Tuxal, Hacî îbrahîm, Dewe Şumegu.

BAYSAL, Hajî Abdullah, Dewe Derebueyt.

Hajî Bahrî Haj Keleş Kî Bek, Dewe Vazenu.

Hajî Mehmud Kî Kal, Dewe Cunsêr.

YENER, Hajî Omer, Dewe Ver Kî Kal.

TUXA, Hakkî, Dewe Nedarun.

DOLGUN, Hanefî, Dewe Derehemedu.

Mehme Emîn Kî Hajî Şerîf, Dewe Şumegu.

DOLGUN, Mehmet Hakim, Dewe Şumegu.

Naja Mayla Cîne Fîlît Hajî Keleş, Dewe Vezanu

Naja Qedir Cîne Hajî Omer Mist Kî Bek, Dewe Vezanu

Naja Zeuh, Dewe Vazenu.

BAYLAN, Ramazan, Dewe Derebueyt.

Remeziwan Kî Mehmud Mem Mîrz Al Qas, Dewe Vartax.

Xala Fatma Kêne Mûftî Bueg. Dewe Bueg.

Yo cînî Derehemedu, Dewe Vazenu.

DOLGUN, Hacî Necat, Dewe Nebûn.

Hajî Xalid Kî Haj Keleş Bek, Dewe Vezanu

Mela Muhammed E`m Tem, Dewe Vezanu.

Sare Sahaq Şem, Vezanu, Dewe Derehemedu.

Seyfetîn Lajî Şef Mist Bek, Dewe Vezanu.

1. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu, Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2011.

<http://tr.Wikipedia.org>. (Ci resnayîş:2015)